

# L'arameu del Talmud de Babilònia: Descripció gramatical

*Joan Ferrer*

## Objectiu

Aquest treball té com a objectiu oferir els elements gramaticals fonamentals per a treballar amb el dialecte de la llengua aramea que reflecteixen les seccions del Talmud de Babilònia escrites en aquesta llengua. Atès que el Talmud de Babilònia ha estat un instrument religiós i cultural bàsic en la història del judaisme i, per tant, també de la història del judaisme dels països catalanooccitans, pensem que aquesta descripció gramatical, juntament amb un extens vocabulari de l'arameu del Talmud de Babilònia, que estem preparant i que pensem oferir en un número proper a les lectures i lectors d'aquestes pàgines, poden tenir interès pel fet que poden ajudar a comprendre una part fonamental de la cultura jueva i, també, de la història del nostre país, quan en les comunitats jueves s'estudiava el Talmud i quan els savis jueus catalans i occitans escrivien en arameu.

## 1. Els pobles arameus

Els arameus són un conjunt de tribus semítiques que apareixen documentades per primera vegada en les inscripcions assíries de Tiglat-Pilèsser I (1114-1076 aC). Sembla que a finals del segle XII grups arameus que provenien de les zones de l'alt riu Habor (un afluent de la zona nord de l'Eufrates) van arribar fins a l'oasi de Palmira i la zona septentrional de Babilònia. Després de l'any 1000 aquests grups constituïran diversos regnes en les regions de l'estepa de Síria i de Mesopotàmia

superior. Aquests estats seran conquerits per Assíria cap a la fi del segle VIII, però l'arameu tindrà molta fortuna històrica atès que esdevindrà la llengua de les relacions internacionals de les cancelleries de l'Orient Pròxim de l'època de l'imperi neoassiri, neobabilònic i dels perses aquemènides fins a l'època hellenística.

## 2. La llengua aramea

La llengua aramea pertany a la branca nord-occidental de la família semítica (juntament amb l'hebreu, el fenici, l'ugarític, el moabita, l'ammonita i l'edomita). La Bíblia hebrea ha transmès en llengua aramea els fragments de Daniel 2,4-7,28; Esdres 4,8-68 i 7,12-26; Jeremies 10,11 i dues paraules de Gènesi 31,47. El Nou Testament conté algunes paraules en arameu —la llengua que parlaven Jesús de Natzaret i els seus deixebles— i la llengua aramea influí notablement els darrers estadis de la llengua hebrea bíblica i de l'hebreu rabínic. L'arameu va ser la llengua més parlada a la terra d'Israel, Síria i Mesopotàmia en l'època dels orígens del cristianisme i del judaisme rabínic. La importància d'aquesta llengua queda reflectida en el fet que dos dels corpus de traduccions bíbliques més importants —la Peixita siríaca i els Targums jueus— són escrits en arameu. Una part important de la literatura rabínica i tot el corpus literari del cristianisme siríac s'han conservat també escrits en arameu. Després de la conquesta musulmana del segle VII, l'àrab va anar substituint gradualment l'arameu com a llengua literària i col·loquial de l'Orient Pròxim. Actualment encara queden alguns testimonis de l'arameu com a llengua viva en zones de Turquia, Síria i l'Iraq.

## 3. Dialectes de l'arameu

L'arameu és una llengua que té 3 000 anys d'història i que, per tant, ha passat per una complexa història d'evolució lingüística. L'esquema que oferim tot seguit és la classificació de la llengua aramea del *Comprehensive Aramaic lexicon*, que presenta, segons el nostre parer, la divisió més adequada de la llengua aramea basada en criteris cronològics i geogràfics. Els dialectes de la llengua aramea són els següents:

1. Arameu antic (testimoniats des de mitjan s. IX fins al 612 aC). Aquest període, en què la llengua és força dialectalitzada, comprèn l'època de la formació dels estats arameus, l'adopció de l'arameu com a llengua de la diplomàcia internacional (vegeu el testimoni de 2Reis 18,26), en el darrer període de l'imperi neoassiri, i la dispersió dels pobles arameoparlants des d'Egipte a la baixa Mesopotàmia,

com a conseqüència de la política de deportació dels pobles sotmesos a l'imperi assiri. Els materials que ens han arribat es poden classificar en els dialectes següents:

1.1. Arameu antic occidental (o siríac estàndard). Es tracta d'un conjunt d'inscripcions (des de mitjan segle IX fins a la fi del segle VIII aC) que s'han trobat en una àrea d'uns cent quilòmetres al voltat de la ciutat d'Alep. Comprèn els textos següents: la dedicació d'una estela a Melqart (déu de Tir) per BR-HDD, rei d'Aram; l'estela que Zakkur, rei d'Hamat, dedica al déu Iluwer; tres esteles que contenen el text d'un tractat entre Matí'el, rei d'Arpad, i BR-G'YK, rei de KTK (que sembla que és el governador d'una de les províncies neoassíries de la zona de Síria) [són conegudes com les esteles de Sefire]; inscripcions de Nerab (esteles funeràries de dos sacerdots de la deessa lluna Sehr); les inscripcions aramees de BR-RKB, rei de Samal.

1.2. Samalià. Els reis del regne neohitita de Sam'al (també anomenat per alguns erudits Ya'udi), en la moderna Zinçirli, van escriure algunes esteles en llengua fenícia (inscripcions de KLMW), després en un dialecte local arameu molt diferenciat del dialecte estàndard (inscripcions de Hadad i PNMW) i, finalment, en siríac estàndard (inscripcions de BR-RKB).

1.3. La inscripció bilingüe d'una estàtua (escrita en neoassiri i arameu) trobada a Tel Fakhariyah. El dialecte d'aquesta inscripció conté una notable influència de la llengua acàdia.

1.4. Textos econòmics i legals breus, escrits en tauletes d'argila, que testimonien una notable influència acàdia sobre aquest estadi de l'araméu.

1.5. Inscripció de Deir 'Alla, que narra la visió de «Balaam, fill de Beor». Alguns estudiosos creuen que aquesta inscripció testimonia un dialecte que presenta més característiques cananees que no pas aramees.

2. Arameu oficial o imperial (des del 612 fins al 200 aC). L'origen arameu (caldeu) dels reis de l'imperi neobabilònic, que reemplaça l'imperi neoassiri en el govern de l'Orient Pròxim antic a partir del 612, va fer créixer la importància de la llengua aramea. Posteriorment els perses aquemènides, que van substituir políticament els neobabilònics i van eixamplar els seus dominis fins a Egipte i l'Àsia Menor, van convertir l'araméu en la llengua de les seves cancelleries. Disortadament, sols s'ha conservat un conjunt relativament petit de materials d'aquest període, atès que els documents administratius eren escrits en tinta sobre materials poc consistents. Aquest període testimonia el desenvolupament d'una llengua i d'una ortografia estàndards. El model d'aquesta llengua devia ser l'araméu de Babilònia que parlaven i escrivien els perses d'educació elevada. Els materials més importants provenen d'Egipte i són:

2.1. Els arxius en papir del destacament militar jueu d'Elefantina/Siene.

Consta de documents comercials, matrimonials, cartes a les autoritats de Jerusalem i fragments de materials literaris.

2.2. La correspondència d'Arsames, sàtrapa persa d'Egipte.

2.3. Les cartes familiars a persones que residien a Siene i Luxor, descobertes a Hermòpolis.

2.4. El papir de Saqqarah, del segle VII, escrit per un rei filisteu (probablement d'Ecron), que demana ajuda al faraó contra el rei de Babilònia.

2.5. Documents legals i econòmics sobre papir i òstraques dels segles V i IV.

2.6. Les «cartes» oficials aramees del llibre d'Esdres són escrites, gairebé amb tota certesa, en arameu oficial.

2.7. Els papirs fragmentaris, amb textos de caràcter econòmic, del segle IV, descoberts en una cova de Wadi Daliyeh, prop de Jericó.

3. Arameu mitjà (des del 200 aC fins al 250 dC). Durant les èpoques hel·lenística i romana el grec va substituir l'arameu com a llengua de l'administració. D'altra banda, els diversos dialectes arameus van començar a desenvolupar-se de manera independent els uns dels altres; tot i que la llengua escrita testimonia una certa uniformitat, que continua l'arameu literari estàndard del període anterior, es comencen a fer paleses les diferències lèxiques i gramaticals que reflecteixen la llengua parlada dels diversos territoris. Podem distingir els dialectes següents en aquest període de la llengua:

3.1. Documents epigràfics.

3.1.1. Palmirè. Són inscripcions dedicatòries i honorífiques (moltes són bilingües, escrites també en grec) de la ciutat-oasi independent del desert de Síria Tadmor/Palmira. La inscripció datada més antiga és de l'any 33 aC.

3.1.2. Nabateu. Són inscripcions votives i tombals del regne àrab de Petra. Les més antigues són de l'any 170 aC.

3.1.3. Hatreu. Inscripcions del regne àrab vassall dels parts de Hatra (segle II aC), situat a uns cent quilòmetres al sud-oest de Mossul. Un petit conjunt d'inscripcions semblants es van trobar prop d'Assur.

3.1.4. Inscripcions disperses de Síria (especialment Dura-Europos), Àsia Menor, Armènia, Geòrgia, Mèdia, Pàrtia, Pèrsia i Babilònia.

3.2. Documents canònics.

3.2.1. Parts aramees del llibre bíblic de Daniel. Aquests textos, en contrast amb els del llibre d'Esdres, pertanyen a aquest període, més que no pas a l'època de l'arameu imperial.

3.2.2. Arameu literari jueu.

3.2.2.1. Qumran. La major part dels textos parabíblics (que no són documents interns del grup de Qumran) són escrits en arameu: el Gènesi apòcrif

(1QapGn) del segle I aC, el Targum de Job (11Q10 [11QTgJob]) del segle II aC, els llibres d'Henoc (4Q201-4Q212 [4QEn<sup>a</sup>-4QEn<sup>g</sup>]) i el Testament de Leví (1Q21, 4Q213, 4Q540, 4Q541).

3.2.2.2. Targums Ónuelos del Pentateuc i Jonatan dels Profetes. Els manuscrits d'aquestes dues traduccions interpretades de la Bíblia en arameu van ser vocalitzats en les acadèmies rabíniques de Babilònia, però el text consonàntic sembla que prové de Palestina i va ser escrit en aquest període.

3.2.2.3. La Megillat Ta'anit («Rotlle del dejuni [prohibit]»), escrita cap a l'any 70, que descriu els trenta-cinc dies de victòries i esdeveniments feliços en què era prohibit fer dejuni; les cartes de Bar Kokhevà i algunes fórmules legals que ha conservat la literatura rabínica provenen d'aquest període.

3.2.3. Ideogrames de l'irànic mitjà. En escriptura cuneïforme, en llengua parta i pahlavi, es van usar ideogrames arameus per a expressar algunes unitats lèxiques perses.

3.2.4. El papir demòtic Amherst 63, que conté diversos himnes en un dialecte mixt cananeu-arameu, i que narra, en una llengua aramea relativament pura, la història del conflicte entre els dos germans de la casa reial assíria Ashshurbanipal i Shamashshumukin.

4. Arameu tardà (des del 250 fins al 1200 dC). Durant els primers segles d'aquest extens període de la història de la llengua, els diversos dialectes arameus eren parlats per la major part de la població, però a partir del segle VII-VIII, l'àrab va començar a substituir l'arameu com a llengua parlada, de tal manera que una bona part dels testimonis literaris d'aquesta època reflecteixen una llengua de cultura que pràcticament ja no és una realitat parlada.

4.1. Dialecte palestínic.

4.1.1. Jueu.

4.1.1.1. Inscripcions (fonamentalment de sinagogues).

4.1.1.2. Targums: Neòfiti, fragments de la guenizà del Caire i Fragmentari.

4.1.1.3. Galileu: el dialecte arameu del Talmud de Jerusalem (tot i que des d'un punt de vista lingüístic, sols els fragments de la guenizà del Caire es poden considerar com a representants genuïns d'aquest dialecte) i dels midraixos palestínics (Gènesi Rabà i Levític Rabà).

4.1.2. Cristià, testimoni per escrits en escriptura siríaca.

4.1.2.1. Inscripcions.

4.1.2.2. Traduccions de la Bíblia i leccionaris litúrgics de la regió de Judea.

4.1.3. Samarità, escrit en l'escriptura paleohebrea dels samaritans:

4.1.3.1. Dues traduccions diferents de la Torà.

4.1.3.2. Poesia litúrgica.

4.1.3.3. Algunes obres literàries i exegetiques (*Memar Marqa* i *Asatir*).

4.2. Dialecte siríac.

4.2.1. Siríac. És la llengua litúrgica del cristianisme oriental i constitueix el dialecte arameu més ben documentat, tant en una breu col·lecció de textos epigràfics, com en una extensíssima biblioteca, que conté centenars de volums d'obres de tota mena (religiosa, científica, literària). El siríac té dos dialectes principals: l'oriental (el dels cristians nestorians de l'imperi sassànida, i més tard omeia i abbàsida) i l'occidental (el dels cristians jacobites de l'imperi bizantí). El siríac prengué com a base i model la llengua de la ciutat d'Edessa (Urfa, dins Turquia, actualment).

4.2.2. Arameu literari jueu tardà. Aquest dialecte literari ha estat identificat recentment. És la llengua aramea en què ha estat redactat el Targum Pseudo-Jonatan, el Targum dels Salms i el de Job i el llibre arameu de Tobit (que potser és una traducció d'un original hebreu perdut). És un dialecte literari, amb una gramàtica i lèxic força consistents, que manlleva elements dels estadis anteriors de la llengua, però que mostra afinitats lèxiques amb la parla aramea de la regió de Síria.

4.3. Dialecte babilònic.

4.3.1. Jueu. És la llengua aramea parlada per les comunitats jueves de Babilònia, conservada en parts molt extenses del Talmud de Babilònia. Es detecten dialectes lleugerament diferents en textos màgics escrits damunt terrissa i en la literatura halàquica dels savis babilònics del període posttalmúdic (les *responsa* dels gaons) i en el *Llibre dels manaments* d'Anan ben David. Les tradicions, tant orals com escrites, de les comunitats jueves del Iemen aporten elements de gran interès per a l'estudi d'aquest material.

4.3.2. Mandeu. És la llengua literària d'una secta gnòstica, no cristiana. L'origen dels mandeus cal cercar-lo a Palestina, però la seva llengua és mesopotàmica.

5. Arameu modern (des del 1200 dC fins a avui).

5.1. Dialecte occidental: és l'araméu parlat a la ciutat de Ma'lula (a uns 45 km NNE de Damasc). El vocabulari és molt arabitzat.

5.2. Dialecte siríac: el dialecte occidental (Turoyo) és la llengua dels cristians jacobites de la regió de Tur-ʿAbdin, al SE de Turquia. És el resultat de l'evolució del siríac clàssic. El dialecte oriental és parlat en el Kurdistan (l'Iraq, l'Iran i Turquia) i a la regió de l'Azerbaidjan, per comunitats de cristians i jueus. Moltes persones d'aquestes comunitats han emigrat al llarg d'aquest segle als Estats Units d'Amèrica. Aquest dialecte no prové de l'evolució de cap dialecte literari conegut de l'araméu.

5.3. Dialecte babilònic, que fins fa ben pocs anys encara era usat per alguns mandeus en les zones meridionals de l'Iraq i l'Iran.

4. Text

L'edició estàndard del Talmud de Babilònia (TB) és la impresa a Vilna entre els anys 1880-1886, que es basa en l'edició impresa per Daniel Bomberg a Venècia entre els anys 1520-1531. La traducció anglesa clàssica, de qualitat excel·lent, amb notes i índexs, és la realitzada per diversos erudits sota la direcció d'Isidore Epstein (dir.): *The Babylonian Talmud*, 35 vol., Londres, The Soncino Press, 1935-1948 (reeditat en 18 volums l'any 1978, en commemoració del cinquè cententari de The Soncino Press). Per a persones que s'inicien en l'estudi de la llengua aramea del TB és absolutament recomable utilitzar l'edició preparada per Adin Steinsaltz (Even Israel) (Institut Israelità de Publicacions Talmúdiques de Jerusalem), en curs de publicació, fins en aquest moment 21 volums publicats. S'està publicant una traducció francesa d'aquesta edició: Ed. J. C. Lattès; Ramsay, i una altra d'anglesa: Random House. Aquesta edició presenta els textos vocalitzats amb un comentari que és de gran utilitat per a comprendre el text talmúdic, a vegades molt el·líptic.

5. Vocalització

L'edició de Vilna del TB no té vocalització, i els manuscrits tampoc no es troben vocalitzats. Per a saber la vocalització del text cal, doncs, recórrer a les tradicions orals de les acadèmies rabíniques i de les diverses comunitats, especialment les iemenites. Aquest recurs, tot i que a vegades topa amb tradicions que són clarament divergents, és el que resulta més pràctic per a realitzar una primera aproximació a la llengua aramea que reflecteix el TB, i és el que també han utilitzat els diversos gramàtics i editors que s'han ocupat de la llengua d'aquest text.

6. Les *matres lectionis*

L'edició de Vilna del TB usa les *matres lectionis* amb els valors vocàlics següents:

|   |    |                 |
|---|----|-----------------|
| א | ֿ  | גַּיְי : גאני   |
| א | ֿ  | מֶן : מאן       |
| ו | וְ | לְהוּ : להו     |
| ו | וְ | אֶמְרִי : אמרו  |
| ו | ֿ  | אֲחֵרִי : אחרוי |

|   |     |                |
|---|-----|----------------|
| י | יֵי | יָדִיעַ : ידיע |
| י | יֵ  | מִדַּע : מידע  |
| י | יֵי | עָבִיד : עביר  |
| י | יֵי | לָהוּי : ליהוי |

7. Ortografia de les consonants

Les lletres י i יֵ , sovint s’escriuen dues vegades, i a vegades fins i tot s’elideixen completament: מַצִּיין : מצִין ; וּרְדָא : וּרְדֵא. Les laringals א, ה, ח, ע sovint s’intercanvien i algunes vegades s’elideixen en l’escriptura: חדר > אדר > עד > חדר ; תחותי > תותי . Algunes consonants tendeixen a elidir-se a final de mot: ידעין > ידעי ; אימר > אימא ; קאי > קאים ; תו > תוב ; להו > להון .

8. El nom

El nom en arameu té tres estats: absolut (la forma més simple del nom); constructe (expressa una connexió estreta —generalment de genitiu— amb el mot que es troba a continuació del constructe); emfàtic (amb el sufix אֵאֵ).

Formes del nom masculí:

|          | Absolut  | Constructe | Emfàtic    |
|----------|----------|------------|------------|
| Singular | מֶלֶךְ   | מֶלֶךְ-    | מֶלֶכְאֵא  |
|          | עֶלְם-   | עֶלְם-     | עֶלְמֵאֵא  |
| Plural   | מְלָכִין | מְלָכִי-   | מְלָכִיאֵא |
|          | עֶלְמִין | עֶלְמִי-   | עֶלְמִיאֵא |

Formes del nom femení:

|          | Absolut   | Constructe | Emfàtic    |
|----------|-----------|------------|------------|
| Singular | מְדִינָה  | מְדִינַת-  | מְדִינַתֵא |
|          | מְלָכֻו   | מְלָכוֹת-  | מְלָכוֹתֵא |
| Plural   | מְדִינִין | מְדִינַת-  | מְדִינַתֵא |
|          | מְלָכוֹן  | מְלָכוֹת-  | מְלָכוֹתֵא |

8.1. L'araméu bíblic manté una distinció generalitzada entre l'estat absolut (nom indeterminat: 'un rei') i l'estat emfàtic (nom determinat: 'el rei'), mentre que en l'araméu del TB aquesta diferenciació ha desaparegut, de tal manera que segons el context מְדִינָתָא significarà 'les ciutats' o bé 'unes ciutats'. L'estat absolut dels mots s'usa relativament poc en aquest estadi de la llengua aramea, tot i que n'hi ha exemples, especialment en noms que es troben en posició predicativa:

הוּי גְבַר 'sigues home!'.

La forma מְלָכֵי, plural constructe dels noms masculins, sovint s'usa amb valor d'estat absolut o emfàtic: 'els reis de', 'uns reis' o 'els reis'.

9. L'adjectiu

L'adjectiu presenta en l'araméu del TB les formes següents:

| <i>Adjectiu masculí</i> | <i>Absolut</i> | <i>Emfàtic</i> |
|-------------------------|----------------|----------------|
| Singular                | חֲבִים         | חֲבִימָא       |
| Plural                  | חֲבִמִין       | חֲבִימָא       |

  

| <i>Adjectiu femení</i> | <i>Absolut</i> | <i>Emfàtic</i> |
|------------------------|----------------|----------------|
| Singular               | חֲבִימָא       | חֲבִימָתָא     |
| Plural                 | חֲבִימִן       | חֲבִימָתָא     |

L'adjectiu generalment segueix el nom que qualifica:

גְבַרָא חֲבִימָא, 'un/l'home savi'; גְבַרֵי חֲבִימֵי, 'uns/els homes savis', מְדִינָתָא רַבָתָא, 'unes/les grans ciutats'.

10. Els pronoms personals independents

|                         |         |                               |                |
|-------------------------|---------|-------------------------------|----------------|
| אֲנָא                   | jo      | אַנְךְ, אֲנַחְנָא             | nosaltres      |
| אַתָּ, אַתְּ            | tu (m.) | אַתּוֹן                       | vosaltres (m.) |
| אַתָּ, אַתְּ            | tu (f.) | אַתִּין                       | vosaltres (f.) |
| הוּא, אִיהוּ, נִיהוּ*   | ell     | אִינְהוּ, אִינּוֹן, נִינְהוּ* | ells           |
| הִיא, אִיְהִי, נִיְהִי* | ella    | אִינְהִי, אִינּוֹי, נִינְהִי* | elles          |

Les formes marcades amb \* sols s'usen a final de frase i en preguntes.

11. Els pronoms demostratius

| <i>Proximitat</i>            |         | <i>Llunyania</i>       |         |
|------------------------------|---------|------------------------|---------|
| הַאֵל, הַזֶּה, הַהוּא, עֲדֵי | aquest  | הַאֵל, הַהוּא, אֵינֶה  | aquell  |
| הַאֵל, הַזֶּה, הַהוּא, עֲדֵי | aquesta | הַזֶּה, הַהוּא, אֵינֶה | aquella |
| הַנֵּי, אֵלֶּיךָ, אֵלֶּיךָ   | aquests | הַנֵּה, הַנֵּה, אֵינֶה | aquells |

12. Els pronoms sufixats

Els pronoms sufixats que recull el quadre següent s’afegeixen a l’estat constructe del nom (tant si és masculí com femení).

| <i>Sufijos que s’afegeixen al nom en singular</i> |                        |                    |
|---------------------------------------------------|------------------------|--------------------|
| הַאֵל, הַזֶּה                                     | יוֹמִי, יוֹמֵאֵי, יוֹם | el meu dia         |
| הַזֶּה                                            | יוֹמֶךָ                | el teu (m.) dia    |
| הַזֶּה                                            | יוֹמֶיךָ               | el teu (f.) dia    |
| הַזֶּה*                                           | יוֹמֵיךָ               | el seu (m.) dia    |
| הַזֶּה*                                           | יוֹמֵיךָ               | el seu (f.) dia    |
| הַזֶּה, הַזֶּה                                    | יוֹמֵנוּ, יוֹמֵינוּ    | el nostre dia      |
| הַזֶּה, הַזֶּה                                    | יוֹמֵכֶם, יוֹמֵכֶם     | el vostre (m.) dia |
| הַזֶּה                                            | יוֹמֵכֶיךָ             | el vostre (f.) dia |
| הַזֶּה, הַזֶּה                                    | יוֹמֵהוּ, יוֹמֵהוּ     | el seu (m.) dia    |
| הַזֶּה                                            | יוֹמֵהֶיךָ             | el seu (m.) dia    |

\* Hi ha alguns noms que tenen הַזֶּה com a sufix per al masculí i הַזֶּה per al femení: אֲבוּהַזֶּה, ‘el seu (m) pare’ i אֲבוּהַזֶּה, ‘el seu (f) pare’.

| <i>Sufijos que s’afegeixen al nom en plural</i> |                      |                    |
|-------------------------------------------------|----------------------|--------------------|
| הַזֶּה                                          | יוֹמֵאֵי             | els meus dies      |
| הַזֶּה                                          | יוֹמֵיךָ             | els teus (m.) dies |
| הַזֶּה, הַזֶּה                                  | יוֹמֵיכֶם, יוֹמֵיכֶם | els teus (f.) dies |

|                    |                        |                       |
|--------------------|------------------------|-----------------------|
| וְהִי יְהִי        | יוֹמוֹהִי, יוֹמִיָּה   | els seus (m.) dies    |
| וְהָא              | יוֹמָהָא               | els seus (f.) dies    |
| וְיִין*            | יוֹמִין                | els nostres dies      |
| וְיִיבּוּ          | יוֹמִיבּוּ             | els vostres (m.) dies |
| וְיִיבִי           | יוֹמִיבִי              | els vostres (f.) dies |
| וְיִיהוּ, וְיִיהוּ | יוֹמִייהוּ, יוֹמִייהוּ | els seus (m.) dies    |
| וְיִיהִי           | יוֹמִייהִי             | els seus (f.) dies    |

\* Aquesta és la pronunciació general de les acadèmies rabíniques, tot i que des d'un punt de vista gramatical caldria esperar la forma יִין.

13. Els mots ‘ser’ i ‘no ser’ amb els pronoms sufixats

Aquests dos mots es comporten com un substantiu ja que s’hi poden afegir els pronoms sufixats. Són especialment importants atès que expressen la forma aramea que correspon generalment al present d’indicatiu català del verb ésser. En el TB trobem les formes següents:

|                        |               |                        |             |
|------------------------|---------------|------------------------|-------------|
| אִיתִיה                | ell és        | לִיתִיה, לִיתוּהִי     | ell no és   |
| אִיתָא, אִיתָה         | ella és       | לִיתָא, לִיתָה         | ella no és  |
| אִיתָנָן*              | nosaltres som |                        |             |
| אִיתָנְכוּ, אִיתִנְכוּ | vosaltres sou |                        |             |
| אִיתָנְהוּ, אִיתִנְהוּ | ells són      | לִיתָנְהוּ, לִיתִנְהוּ | ells no són |
| אִיתִנְהוּ             |               | לִיתִנְהוּ*            |             |

\* Forma anòmala des d'un punt de vista gramatical que apareix en les edicions impreses del TB.

14. Les preposicions amb pronoms sufixats

Les preposicions poden aparèixer combinades amb els pronoms personals sufixats. Algunes preposicions segueixen el model dels noms en singular i altres una combinació híbrida dels pronoms sufixats de singular i plural. Les preposi-

cions més importants que apareixen amb pronoms sufixos en el TB són les següents:

- ל־, marca gramatical de l'objecte directe o indirecte; 'a', 'per a'.
- לִּיה־, marca gramatical de l'objecte indirecte; 'a', 'per', 'per a'.
- עַל־, 'sobre'.
- בְּוֹת־, 'com'.
- מִן־, 'de, des de, que'.
- בְּהֶרֶב־, 'amb'.
- בְּ(אִפִּי־), 'en presència de'.
- בֵּין־, 'entre'.
- בְּתֶרֶב־, 'darrere'.
- מִי־, 'pel que fa a, amb referència a'.
- גִּלְגִּל־, 'dins de'.
- קִדְמ־, 'davant'.
- קִדְמִי־, 'abans, davant'.
- תַּחַת־, 'sota'.

El quadre següent estableix la forma de les preposicions ל־, עַל־, עִלְיוֹן־ i עִלְיוֹן־ acompanyades dels pronoms personals sufixats:

|             |                                    |                      |
|-------------|------------------------------------|----------------------|
| לִּי        | עָלַי, עִלְיוֹאִי                  | מִינַאִי, מִינִי     |
| לָךְ        | עָלֶיךָ, עִלְיוֹנֶיךָ              | מִינְךָ              |
| לָיו        | עָלָיו, עִלְיוֹנָיו, עִלְיוֹנֵי    |                      |
| לֶיהָ       | עָלֶיהָ, עִלְיוֹנָהּ, עִלְיוֹנֶיהָ | מִינֶיהָ             |
| לָהּ        | עָלֶיהָ, עִלְיוֹנָהּ               | מִינָהּ              |
| לָנוּ       | עָלָנוּ, עִלְיוֹנוֹן               | מִינֵנוּ             |
| לָבוֹ, לָכֹ | עָלֵינוּ, עִלְיוֹנֵינוּ            | מִינֵינוּ, מִינְכֹּן |
| לָהּ, לָהּ  | עָלֵיהֶם, עִלְיוֹנֵיהֶם            | מִינֵיהֶם, מִינְהֶם  |

15. Els pronoms i adjectius possessius i els pronoms reflexius

En l'arameu del TB tenen les formes que recollim en el quadre següent:

|                     |          |            |            |
|---------------------|----------|------------|------------|
| דִּידִי, דִּילִי    | meu      | נִפְשָׁאִי | jo mateix  |
| דִּידֶךָ, דִּילְךָ  | teu (m.) | נִפְשֶׁךָ  | tu mateix  |
| דִּידֶיךָ, דִּילְךָ | teu (f.) | נִפְשֶׁיךָ | tu mateixa |

|                        |           |                       |  |
|------------------------|-----------|-----------------------|--|
| נַפְשִׁיהָ, נַרְמִיָּה | seu (m.)  | יְדִידָהּ, דִּילָיָה  |  |
| נַפְשָׁהּ              | seu (f.)  | יְדִידָהּ, דִּילָהּ   |  |
| נַפְשֵׁין              | nostre    | יְדִידֵנוּ, דִּילָן   |  |
| נַפְשֵׁיכֻּ            | vostre    | יְדִידְכוּ, דִּילְכוּ |  |
| נַפְשִׁיהוּ            | seus (m.) | יְדִידְהוּ, דִּילְהוּ |  |
|                        | seus (f.) | יְדִידְהִי            |  |

16. Els numerals cardinals

De l'1 fins al 19 tenen dues formes, una per al masculí i una per al femení. A partir del número 20 presenten una única forma. Cal tenir en compte que per indicar quantitats que s'acosten a la desena, l'arameu del TB sol indicar la desena següent menys les unitats que cal restar a fi d'obtenir el nombre desitjat:

אַרְבַּעִין נְכִי חָדָא: 40 - 1 = 39.  
מֵאָה נְכִי תַרְתִּי: 100 - 2 = 98.

|    | Masculí     | Femení         |     | Masculí     | Femení          |
|----|-------------|----------------|-----|-------------|-----------------|
| 1  | חַד         | חָדָא          | 11  | חַדְסַר     | חַדְסְרִי       |
| 2  | תַּרְי      | תַּרְתִּי      | 12  | תַּרְיֶסַר  | תַּרְתִּי סְרִי |
| 3  | תַּלְתָּא   | תַּלְתִּי      | 13  | תַּלְיֶסַר  | תַּלְתִּי סְרִי |
| 4  | אַרְבַּעָא  | אַרְבַּע       | 14  | אַרְבַּסַר  | אַרְבַּסְרִי    |
| 5  | חַמְשָׂא    | חַמְשִׁי       | 15  | חַמִּיסַר   | חַמְסְרִי       |
| 6  | שִׁתָּא     | שִׁתִּי        | 16  | שִׁתְסַר    | שִׁתְסְרִי      |
| 7  | שְׁבַעָא    | שְׁבַע, שְׁבַע | 17  | שְׁבַסַר    | שְׁבַסְרִי      |
| 8  | תַּמְנִיָּא | תַּמְנִי       | 18  | תַּמְנִיסַר | תַּמְנִי סְרִי  |
| 9  | תַּשְׁעָא   | תַּשְׁע        | 19  | תַּשְׁסַר   | תַּשְׁסְרִי     |
| 10 | עֶשְׂרָה    | עֶשֶׂר         |     |             |                 |
| 20 | עֶשְׂרִין   |                | 100 |             | מֵאָה           |
| 30 | תַּלְתִּין  |                | 200 |             | מֵאָתָן         |
| 40 | אַרְבַּעִין |                | 300 |             | מֵאָה תַּלְתִּי |

|    |            |        |                     |
|----|------------|--------|---------------------|
| 50 | חֲמִשִּׁין | 400    | אַרְבַּע מֵאָה      |
| 60 | שִׁתִּין   | 1 000  | אַלֶּף, אֶלֶף       |
| 70 | שִׁבְעִין  | 2 000  | תְּרֵי אֶלְפִי (ו)  |
| 80 | תְּמַנִּין | 10 000 | רִיבּוֹא, רִבְבָתָא |
| 90 | תִּשְׁעִין | 20 000 | תְּרֵי רִיבּוֹן     |

17. Els numerals ordinals

|        | <i>Masculí sing.</i> | <i>Femení sing.</i> | <i>Masculí pl.</i> | <i>Femení pl.</i> |
|--------|----------------------|---------------------|--------------------|-------------------|
| primer | קִמָּא               | קִמְיִיתָא          | קִמָּאִי           | קִמְיִיתָא        |
| segon  | תְּנִינָא            | תְּנִייתָא          | תְּנִינִי          |                   |
| tercer | תְּלִיתָא            | תְּלִיתִיתָא        | תְּלִיתָאִי        |                   |
| quart  | רְבִיעָא             | רְבִיעִיתָא         | רְבִיעָאִי         |                   |
| darrer | בְּתָרָא             | בְּתִרִיתָא         | בְּתָרָאִי         | בְּתִרִיתָא       |

18. Els numerals fraccionaris

|      | <i>Singular</i>     | <i>Plural</i> |
|------|---------------------|---------------|
| 1/2  | פִּלְגָא (פִּלְגוֹ) | פִּלְגִי      |
| 1/3  | תִּלְתָא (תולתא)    | תִּלְתִי      |
| 1/4  | רִיבְעָא            | רִיבְעִי      |
| 1/5  | חֻמְשָא             | חֻמְשִי       |
| 1/6  | שְׁתוּתָא           |               |
| 1/10 | עִישוּרָא           | עִישוּרִיתָא  |

19. Les conjugacions verbals

Les principals conjugacions del verb arameu són les següents:

- 1. פִּעַל *Peal* és la conjugació principal del verb arameu.
- 2. פִּעֵל *Pael* és la conjugació intensiva. Exigeix un *dagueix* en la segona lletra radical.
- 3. אִפְעַל *Afel* és la conjugació causativa.

4. **אִתְּפַעַל** *Itpeil* és la forma passiva de la conjugació **פָּעַל**. La ת que precedeix la primera lletra d'aquesta conjugació moltes vegades en el TB és substituïda per una י; per aquesta raó aquesta conjugació pot ser anomenada **אִתְּפַעַל**.
5. **אִתְּפַעַל** *Itpaal* és la forma passiva de la conjugació **פָּעַל**.
6. **אִתְּפַעַל** *Itpaal* és la forma passiva de la conjugació **פָּעַל**.
- Hi ha dues conjugacions secundàries:
7. **שִׁפְעַל**, forma activa.
8. **אִשְׁתַּפַּעַל**, forma passiva de l'anterior.

20. Els temps verbals

L'arameu del TB té un temps passat, que es pot traduir, depenent del context, per alguna de les formes dels temps pretèrits catalans (generalment pretèrit imperfect, perfet o indefinit); un participi actiu (que sol tenir el valor del gerundi català); participi passiu (que sol tenir el valor del participi català); el futur (es tradueix pel futur català), l'imperatiu (que té el mateix valor que l'imperatiu català) i l'infinitiu. Els participis (actiu i passiu) formen el temps present (equivalent al present d'indicatiu català), quan s'hi afegeixen els sufixos pronominals de la primera i segona persona del singular i del plural.

21. El passat

La tercera persona del singular del passat és la forma bàsica del verb, que serveix per a formar a partir de l'addició de prefixos, infixos i sufixos tots els altres temps verbals. El quadre següent indica els sufixos i infixos que intervenen en la conjugació del temps passat del verb en el TB:

|             |                      |                                                          |
|-------------|----------------------|----------------------------------------------------------|
| 1a sing.    | יִתְ, יִ             | כְּתִיבִית, כְּתִיבִי                                    |
| 2a sing.    | תִּ                  | כְּתִיבְתָּ                                              |
| 3a sing. m. |                      | כְּתִיב                                                  |
| 3a sing. f. | תְּ, תָּ, תֵּ        | כְּתִיבְתָּ, כְּתִיבְתָּה/א                              |
| 1a pl.      | נִנְ, נָא, נֹ, נִינְ | כְּתִיבְנֵנּוּ, כְּתִיבְנָא, כְּתִיבְנוּ, כְּתִיבְיֵנּוּ |
| 2a pl.      | תִּנּוּ, יִתְנוּ     | כְּתִיבְתִּנּוּ, כְּתִיבְתִּנּוּ                         |
| 3a pl. m.   | וּ, וִ               | כְּתִיבּוּ, כְּתִיבּוּ                                   |
| 3a pl. f.   | נָא, נִ              | כְּתִיבְנָא, כְּתִיבְנָא                                 |

Els exemples de la columna de la dreta del quadre anterior corresponen a la conjugació *peal*. Les formes corresponents a les altres conjugacions, que es formen a partir de l'addició d'aquests mateixos sufixos i infixos a la forma base de cada conjugació, es trobaran en els paradigmes generals de les conjugacions del verb arameu del TB que donen en els quadres que es troben en la darrera part d'aquest estudi.

Cal tenir en compte que alguns verbs que expressen un estat o una acció intransitiva tenen com a vocal de la segona consonant radical un  $\bar{\text{u}}$ , així  $\text{תָּקַיִר}$ , 'ser brut' i  $\text{סָלַיק}$ , 'pujar'.

La vocalització d'alguns verbs es pot veure alterada per causa de l'infix sobre la vocalització de les lletres consonants radicals. Així tenim:  $\text{הָוָא}$ , 'veure' i  $\text{הָוָה}$ , 'ser'.

La lletra  $\text{ׁ}$  de la conjugació del verb del TB té una posició molt inestable, atès que tan aviat pot aparèixer com desaparèixer. Així, per exemple:  $\text{וּבִינָתָּ} = \text{וּבִנָּתָּ}$ , 'tu vas vendre' (*paal*, 2a sing. passat).

La tradició iemenita vocalitza amb  $\bar{\text{u}}$  en lloc de xevà la primera radical del passat de la conjugació *peal*.

## 22. El participi actiu

És la forma verbal més freqüent de l'arameu del TB. Té quatre formes: sing. m., sing. f., pl. m., pl. f. La forma bàsica de la conjugació *peal* és  $\text{פְּתִיב}$  i les altres conjugacions es caracteritzen perquè porten la consonant  $\text{מ־}$  prefixada. El quadre següent indica els sufixos que s'afegeixen a la forma bàsica per formar aquest temps verbal:

|          |                                                             |                              |
|----------|-------------------------------------------------------------|------------------------------|
| Sing. m. |                                                             | $\text{פְּתִיב}$             |
| Sing. f. | $\text{פְּתִיבָּא}$                                         | $\text{הָ/אָ}$               |
| Pl. m.   | $\text{פְּתִיבִין}$ , $\text{פְּתִיבִי}$ , $\text{(אֲתוּ)}$ | $\text{הָ/יָ, הָ/יָ, הָ/יָ}$ |
| Pl. f.   | $\text{פְּתִיבִין}$                                         | $\text{הָ/יָ}$               |

## 23. El participi passiu

La forma bàsica de la conjugació *peal* és  $\text{פְּתִיב}$ . Les altres conjugacions actives també tenen un participi passiu que es caracteritza per la consonant  $\text{מ־}$  prefixada. Cal tenir en compte que en totes les conjugacions, llevat de la *peal*, el

participi passiu sols es distingeix de l'actiu per la vocalització, de tal manera que en les edicions no vocalitzades del TB cal recórrer al context per a determinar si una forma concreta ha de ser interpretada com a activa o bé com a passiva. El quadre següent estableix els sufixos del participi passiu i dóna els exemples corresponents a la conjugació *peal*:

|          |         |                       |
|----------|---------|-----------------------|
| Sing. m. |         | כְּתִיב               |
| Sing. f. | אָ      | כְּתִיבָא             |
| Pl. m.   | יָ, יֵי | כְּתִיבִין, כְּתִיבֵי |
| Pl. f.   | וֹ      | כְּתִיבִין            |

24. El present

El present en l'arameu del TB es forma afegint els pronoms personals de primera i segona persona com a sufixos al participi (generalment actiu, tot i que hi ha algunes formes que poden ser interpretades com a presents formats amb el participi passiu). El quadre següent exemplifica les formes del present de la conjugació *peal*:

|          |      |             |
|----------|------|-------------|
| Sing. 1a | נָא  | כְּתִיבנָא  |
| Sing. 2a | תָּ  | כְּתִיבְתָּ |
| Pl. 1a   | נֵן  | כְּתִיבֵנֵן |
| Pl. 2a   | תֵּן | כְּתִיבֵתֵן |

25. El futur

Es forma amb els prefixos, infixos i sufixos que apareixen en el quadre següent. En els exemples que acompanyen els sufixos, que corresponen a la conjugació *peal*, escrivim la consonant ' després dels prefixos, que és la forma que sol aparèixer en l'edició de Vilna del TB, tot i que, com ja hem indicat, aquesta consonant és molt inestable en l'ortografia del TB.

|             |         |           |
|-------------|---------|-----------|
| 1a sing.    | אָ--וֹ  | אָכְתֹּב  |
| 2a sing. m. | תָּ--וֹ | תִּכְתֹּב |

|             |                                                  |                                                  |
|-------------|--------------------------------------------------|--------------------------------------------------|
| 2a sing. f. | תִּכְתְּבִי (ן)                                  | תִּכְתְּבִי (ן)                                  |
| 3a sing. m. | לִיכְתֹּב, נִכְתֹּב                              | לִיכְתֹּב, נִכְתֹּב                              |
| 3a sing. f. | תִּכְתְּבִי                                      | תִּכְתְּבִי                                      |
| 1a pl.      | נִכְתֹּב, לִיכְתֹּב                              | נִכְתֹּב, לִיכְתֹּב                              |
| 2a pl.      | תִּכְתְּבוּ (ן)                                  | תִּכְתְּבוּ (ן)                                  |
| 3a pl.      | לִיכְתֹּבוּ, נִכְתְּבוּ, נִכְתְּבוּ, לִיכְתְּבוּ | לִיכְתֹּבוּ, נִכְתְּבוּ, נִכְתְּבוּ, לִיכְתְּבוּ |

En alguns textos apareix també el prefix י com a marca de la 3a sing. m., com per exemple: מִי יִכְרַח, ‘qui dirà’.

La tradició iemenita substitueix en tot el paradigma del futur la vocal ו per un י.

26. L'imperatiu

Es forma suprimint la consonant preformant ת de les formes de segona persona (sing. i pl.) del futur. Les formes corresponents a la conjugació *peal* són les següents:

|             |           |           |
|-------------|-----------|-----------|
| 2a sing. m. | כֹּח      | כֹּח      |
| 2a sing. f. | כֹּחִי    | כֹּחִי    |
| 2a pl. m.   | כֹּחוּ    | כֹּחוּ    |
| 2a pl. m.   | כֹּחוּיָן | כֹּחוּיָן |

27. L'infinitiu

Té les característiques morfològiques següents:

|               |                                         |                    |
|---------------|-----------------------------------------|--------------------|
| <i>Peal</i>   | לְכַתֵּב, לְכַתֹּב (לְ) , לְכַתֵּב (לְ) | לְכַתֵּב, לְכַתֹּב |
| <i>Pael</i>   | לְכַתֵּב (לְ)                           | לְכַתֵּב           |
| <i>Afel</i>   | לְכַתֵּב (לְ)                           | לְכַתֵּב           |
| <i>Itpeil</i> | לְכַתֵּב (לְ) , לְכַתֵּב (לְ)           | לְכַתֵּב, לְכַתֹּב |
| <i>Itpaal</i> | לְכַתֵּב (לְ) , לְכַתֵּב (לְ)           | לְכַתֵּב, לְכַתֹּב |
| <i>Itpeal</i> | לְכַתֵּב (לְ)                           | לְכַתֵּב           |

En l'arameu del TB també existeix una forma d'infinitiu absolut, sense la consonant ל, que s'usa per a reforçar un verb finit, com en: מְדַבֵּר דְּבִיר לְהוּ, 'ell certament els recorda' (Shab 12a).

Segons la tradició de lectura de les comunitats jueves del Iemen, existeix també una forma d'infinitiu *peal* que segueix un model format per analogia amb les altres conjugacions: תְּנִינִי:--וְיִי, 'ensenyar'.

28. Metàtesis consonàntiques que es manifesten en la conjugació verbal

- Si la primera lletra de l'arrel verbal és una consonant sibilant, les tres conjugacions passives (*itpeil*, *itpaal*, *itpeal*) presenten els canvis consonàntics següents:
1. Si la primera lletra és una ש o una ס es col·loca davant de la ת del prefix de la conjugació passiva. Així obtenim de שָׁבַח > אֶשְׁתַּבַּח; סָלַק > אֶסְתַּלֵּק.
  2. Si la primera lletra és una ז es col·loca davant de la ת que en aquest cas esdevé una ד. Així זָבַן es conjuga אֶדְבִּין.
  3. Si la primera lletra és una צ es col·loca davant de la ת que esdevé una ט. Així צָבַע es conjuga אֶטְטַבֵּעַ.
  4. Si la primera radical és una ת o una ד, la ת del prefix de la conjugació passiva esdevé una י. Així: דָּבַר > אֶיִּדְבֹּר; תִּקַּן > אֶיִּתְקַן. Cal recordar, però, que la substitució de la ת per la י és un fenomen que es produeix en molts altres verbs: קָלַע > אֶיִּקְלַע, etc.

29. Verbs que tenen alguna consonant radical laríngia, faríngia o ר

Aquestes consonants produeixen mutacions vocàliques a l'interior de la conjugació. El quadre següent exemplifica la forma que pren una persona de cada temps verbal de la conjugació *peal*. La resta de les formes de la conjugació es pot deduir aplicant les mutacions vocàliques que s'hi han produït als paradigmes generals que donem al final d'aquest estudi.

|                     | עבר 'fer'      | הדר 'tornar' |
|---------------------|----------------|--------------|
| Pass. 3a sing. m.   | עָבִיד, עֲבִיד | הָדִיר       |
| Part. act. sing. m. | עֲבִיד         | הָדִיר       |
| Part. p. sing. m.   | עָבִיד         | הָדִיר       |
| Pres. 1a sing.      | עֲבִידָנָא     | הָדִירָנָא   |

|                  |                                |                       |
|------------------|--------------------------------|-----------------------|
| Fut. 3a sing. m. | לִיעֲבִיד, נִיעֲבִיד, יַעֲבִיד | לִיהֲדַר, נִיהֲדַר    |
| Imper. sing. m.  | עִבִּיד                        | הֲדַר                 |
| Inf.             | לְמַעֲבִיד                     | לְמַיהֲדַר, מִיהֲדַר* |

\* Forma anòmla que apareix en les edicions impreses del TB.

30. Verbs que tenen la ך com a primera consonant radical

La primera consonant en el futur i infinitiu de la conjugació *peal* i en tots els temps de la conjugació *afel* s’assimila a la consonant següent. El quadre següent dóna una forma de cada temps verbal d’aquestes dues conjugacions del verb נפק ‘sortir’ (*peal*), ‘fer sortir, treure’ (*afel*).

|                     | PEAL                      | AFEL              |
|---------------------|---------------------------|-------------------|
| Pass. 3a sing. m.   | נָפַק                     | אָפַק             |
| Part. act. sing. m. | נֹפֵיק                    | מֹפִיק            |
| Pres. 1a sing.      | נִפְקֵנָא                 | מִפְקֵנָא         |
| Fut. 3a sing. m.    | לִפּוֹק, יִפּוֹק, יִפּוֹק | נִפְיָק, לִפְיָה* |
| Imper. sing. m.     | פּוֹק                     | אִפִּיק           |
| Inf.                | לְמִפִּיק                 | לְאִפּוֹק         |

\* Forma amb el sufix de 3a sing. m. afegit (que és l’únic exemple d’aquest cas que es troba en el TB).

31. Verbs que tenen la ך com a primera consonant radical

En la conjugació *afel* la primera consonant esdevé ך. El quadre següent exemplifica una forma de cada temps verbal (dels temps que es troben documentats en el TB) de les conjugacions *peal* i *afel* del verb ידע ‘saber, conèixer’ (*peal*), ‘fer conèixer, informar’ (*afel*).

|                   | PEAL  | AFEL       |
|-------------------|-------|------------|
| Pass. 3a sing. m. | יָדַע | אִדְעִיָה* |

|                     |                |              |
|---------------------|----------------|--------------|
| Part. act. sing. m. | יָדַע          | מוֹדַע       |
| Part. p. sing. m.   | יָדִיעַ        |              |
| Pres. 1a sing.      | יָדַעְנָא      | מוֹדַעְנָא   |
| Fut. 3a sing. m.    | לִידַע, נִידַע | לִוְדַעְיָה* |
| Inf.                | לְמִידַע       | לְאוֹדַעֵי   |

\* Forma amb sufix de 3a sing. m.

32. Verbs que tenen la א com a primera consonant radical

La consonant inicial és elidida, generalment, en el futur, l'infinitiu i l'imperatiu. El quadre següent exemplifica una forma de cada temps verbal de la conjugació *peal* dels verbs אָמַר 'dir' i אָזַל 'anar'. Cal notar que en el primer d'aquests verbs, en el temps futur i imperatiu, sovint s'elideix també la consonant ר.

|                     |                        |                           |
|---------------------|------------------------|---------------------------|
|                     | אָמַר                  | אָזַל                     |
| Pass. 3a sing. m.   | אָמַר                  | אָזַל, אָזָא*             |
| Part. act. sing. m. | אָמַר                  | אָזִיל                    |
| Part. p. sing. m.   | אָמִיר                 |                           |
| Pres. 1a sing.      | אָמִינָא               | אָזִילְנָא, אָזִינָא**    |
| Fut. 3a sing. m.    | יֵאמַר, נֵאמַר, יִימַר | יֵאזִיל, יִיזִיל, נִיזִיל |
| Imper. sing. m.     | אֵימַר, אֵימור, אֵימַר | זֵיל, אֵזִיל              |
| Inf.                | לְמִימַר, לְמִימְרָא   | לְמִיזִיל                 |

\* Forma amb elisió de la consonant radical final que apareix en alguns manuscrits del TB.

\*\* Forma que apareix en algunes edicions impreses del TB.

33. Verbs que tenen com a tercera consonant radical א o ר/ו

Aquestes consonants són molt inestables i en moltes persones verbals són elidides. El quadre següent exemplifica una forma de cada temps de la conjugació *peal* de tres verbs freqüents en el TB.

|                     | בעי 'preguntar,<br>necessitar' | חזי 'veure'         | תני 'ensenyar,<br>aprendre, repetir' |
|---------------------|--------------------------------|---------------------|--------------------------------------|
| Pas. 3a sing. m.    | בַּעָא                         | חָזָא               | תָּנָא, תָּאנָא                      |
| Part. act. sing. m. | בָּעִי                         | חָזִי               | תָּנִי, תָּאנִי                      |
| Part. p. sing. m.   |                                | חָזִי               |                                      |
| Pres. 1a sing.      | בַּעִינָא                      | חָזִינָא            | תָּנִינָא                            |
| Fut. 3a sing. m.    | לִבְעִי, נִבְעִי               | לִחְזִי             | לִתְנִי, נִתְנִי                     |
| Imper. sing. m.     | בְּעִי                         | חָזִי               | תְּנִי                               |
| Inf.                | לְמִבְעָא                      | לְמִחְזִי, מִיחְזָא | לְמִתְנִי,<br>מִתְנָא, מִתְנִינָא    |

34. Verbs que tenen les dues darreres consonants radicals idèntiques

Al llarg de la conjugació d'aquests verbs, molt sovint una de les dues consonants radicals és elidida. El quadre següent exemplifica una forma de cada temps verbal de les conjugacions *peal* i *pael* del verb עלל 'entrar' (*peal*) i 'portar a dins' (*pael*).

|                     | PEAL              | PAEL              |
|---------------------|-------------------|-------------------|
| Pass. 3a sing. m.   | עָל, עָאֵל, עֵיִל | עֵיִל, עֵלִיל*    |
| Part. act. sing. m. | עֵיִל             | מַעֵיִל           |
| Pres. 1a sing.      | עֵיִלָּנָא        | מַעֵיִלָּנָא      |
| Fut. 3a sing. m.    | לִיעוֹל, נִיעוֹל  | נַעֵיִל, לִיעֵיִל |
| Imper. sing. m.     | עוֹל              | עֵיִל             |
| Inf.                | לְמִיעֵל          | לְעִיֹּלִי        |

\* Forma que apareix en els manuscrits del TB i que sembla que no ha passat a les edicions impreses.

35. Verbs que tenen ך/י com a segona consonant radical

La segona radical d'aquests verbs és molt sovint elidida. El quadre següent presenta una forma de cada temps de les conjugacions *peal*, *pael* i *afel* del verb קום 'estar-se, alçar-se' (*peal*), 'acomplir, completar' (*pael*) i 'establir' (*afel*). Cal notar que aquest verb és especialment irregular, atès que en algunes formes de la

conjugació elideix la consonant final i en la conjugació *afel* es comporta morfològicament com si fos un verb que tingués י com a primera radical. Donem també les formes de la conjugació *peal* del verb מוֹת ‘morir’.

|                     | PEAL                                                 | PAEL                  | AFEL                  |
|---------------------|------------------------------------------------------|-----------------------|-----------------------|
| Pass. 3a sing. m.   | קָם<br>מִית                                          | קָיִים                | אָקִי, אוֹקִים        |
| Part. act. sing. m. | קָאִים, קָאִי<br>קָאִי, קָא, קָ-<br>מִיִּית, מִיִּית | מְקָיִים              | מוֹקִים, מוֹקִי       |
| Part. p. sing. m.   | קִים                                                 | מִיקָיִים             |                       |
| Pres. 1a sing.      | קָאִימָנָא                                           | מְקָיִימָנָא          | מוֹקִימָנָא           |
| Fut. 3a sing. m.    | לִיקוּם, לִיקוּ, יָקוּם<br>לִימוּת, יָמוּת           | לִיקָיִים             | נוֹקִי(ם), לוֹקִי(ם)  |
| Inf.                | לְמִיקָם<br>לְמִימָת                                 | לְקִיּוּמִי, קַעוּמָא | לְאוֹקוּמִי, אוֹקְמִי |

\* Aquesta forma del participi del verb, tant com a paraula separada com com a prefix, s’usa amb freqüència en l’arameu del TB davant participis d’altres verbs amb un valor emfàtic. Així קָא אָמַר o קָאמַר ‘dient’.

36. Verbs irregulars

36.1. El verb סֻלַּק ‘pujar’ (*peal*), ‘fer pujar’ (*afel*) assimila la segona radical a la primera en les persones del futur, imperatiu i infinitiu i en tota la conjugació *afel*. El quadre següent exemplifica les formes principals de la conjugació *peal* i *afel* d’aquest verb.

|                     | PEAL                                           | AFEL       |
|---------------------|------------------------------------------------|------------|
| Pass. 3a m. sing.   | סָלִיק                                         | אָסִיק     |
| Part. act. m. sing. | סָלִיק                                         | מְסִיק     |
| Pres. 1a sing.      | סָלִיקָנָא                                     | מְסִיקָנָא |
| Fut. 3a sing. m.    | לִיסֵק, נִיסֵק, יִיסֵק<br>לִיסְלוּק, לִיסְלִיק |            |

|                 |                          |            |
|-----------------|--------------------------|------------|
| Imper. sing. m. | סֵק, סֵלִיק              | אֶסֶק      |
| Inf.            | לְמִיֶּסֶק, לְמִיֶּסֶלֶק | לְאַסֹּקִי |

36.2. El verb **אתי** ‘venir’ (*peal*), ‘portar’ (*afel*) i el verb **הוי** ‘ser’ (*peal*), ‘posar una objecció, discutir’ (*paal*) presenten nombroses irregularitats. Atès que són verbs molt freqüents donem el quadre complet de les formes que es troben d’aquestes conjugacions en el TB. Del verb **הוי** donem també entre claudàtors les poques formes que es troben en el TB de la conjugació *paal*.

|          | אתי PEAL         | אתי AFEL                  | הוי PEAL [PAEL]             |
|----------|------------------|---------------------------|-----------------------------|
| PASSAT   |                  |                           |                             |
| Sing. 1a | אֶתֵּי, אֶתֵּיִי | אֵיִתִּיתִי, אֵיִתֵּיִי   | הָיִיתִי, הָיִיתִיִּי       |
| 2a       | אֶתֵּי           | אֵיִתִּיתִי               | הָיִיתִי, הוּתִי, הוּתִיִּי |
| 3a m.    | אֶתֵּי           | אֵיִתִּיתִי               | הָיָה [הָיָה]               |
| 3a f.    | אֶתֵּי, אֶתֵּיִי | אֵיִתֵּיִי, אֵיִתֵּיִיִּי | הָיָה, הָיָה, הָיָה, הָיָה  |
| Pl. 1a   | אֶתֵּי, אֶתֵּיִי | אֵיִתֵּיִי, אֵיִתֵּיִיִּי | הָיִינוּ, הָיִינוִּּי       |
| 2a       | אֶתֵּי           | אֵיִתֵּיִי                | הָיִינוּ (וְ)               |
| 3a m.    | אֶתֵּי           | אֵיִתֵּיִי                | הָיוּ [הָיוּ]               |
| 3a f.    | אֶתֵּי, אֶתֵּיִי | אֵיִתֵּיִי, אֵיִתֵּיִיִּי | הָיוּ                       |

# PARTICIPI ACTIU

|          |          |                           |                 |
|----------|----------|---------------------------|-----------------|
| Sing. m. |          |                           |                 |
| f.       | אֶתֵּי   | מֵיִתֵּי                  | הָיִי           |
| Pl. m.   | אֶתֵּי   | מֵיִתֵּי, מֵיִתֵּיִי      | הָיִי           |
| f.       | אֶתֵּי   | מֵיִתֵּי (וְ), מֵיִתֵּיִי | הָיוּ, הָיוִּּי |
|          | אֶתֵּיִי | מֵיִתֵּי, מֵיִתֵּיִי      | הָיוּ           |

# PRESENT

|          |          |            |          |
|----------|----------|------------|----------|
| Sing. 1a | אֶתֵּיִי | מֵיִתֵּיִי | הָיִיִּי |
| 2a       | אֶתֵּי   | מֵיִתֵּי   | הָיִי    |
| Pl. 1a   | אֶתֵּיִי | מֵיִתֵּיִי | הָיִיִּי |
| 2a       |          |            | הָיִי    |

|           | אתי PEAL         | איתי AFEL      | הוי [PAEL] PEAL              |
|-----------|------------------|----------------|------------------------------|
| FUTUR     |                  |                |                              |
| Sing. 1a  | איתי             | איתי           | איהוי                        |
| 2a m.     | תיתי             | תייתי          | תיהוי                        |
| 2a f.     |                  |                | תיהויין, תהויין              |
| 3a m.     | ניתי, ייתי, ליתי | ליתיו, ניתיו   | ליהוי, ניהוי, יהוי, יהא, נהי |
| 3a f.     | תיתי             | תייתי          | תיהוי                        |
| Pl. 1a    | ניתי             | ליתיו, ניתיו   | ליהוי, ליהו                  |
| 2a m.     | תיתו             | תייתו          | תיהו                         |
| 2a f.     |                  |                | תיהויין                      |
| 3a m.     | ליתו, ניתו, ייתו | ליתו, ניתו     | ליהו, ניהו, יהו, יהו, יהו    |
| 3a f.     |                  | נתי(ין)        | ליהוי, יהוי, תהו             |
| IMPERAT.  |                  |                |                              |
| Sing. m.  | תא               | איתי           | הוי                          |
| f.        | תאי              | איתי           | הוי                          |
| Pl. m.    | איתו, תו         | איתו           | הו                           |
| INFINITIU | למיתא, למיתא     | לאיתוי, לאיתוי | למיהוי, מיהוי                |

37. Verbs amb els pronoms sufixats

Els pronoms personals es poden afegir sufixats a les diverses formes verbals per a indicar els objectes directes. Els dos quadres següents donen les formes de la tercera persona del singular (שקל) i del plural (שקלו) del passat de la conjugació *peal* amb els pronoms sufixos afegits. Aquests mateixos pronoms es poden afegir a la resta de la conjugació del temps passat i també, a vegades amb una ן intercalada entre la forma verbal i el pronom sufixat, a les altres persones del futur, l'imperatiu i l'infinitiu.

| Suffix   | Suffix + שקל | Traducció             |
|----------|--------------|-----------------------|
| אני, -ני | שקלני, שקלני | ell va agafar-me      |
| ך, -ך    | שקלך         | ell va agafar-te (m.) |
| ך, -ך    | שקלך         | ell va agafar-te (f.) |
| יה, -יה  | שקליה        | ell va agafar-lo      |

| <i>Suffix</i>     | <i>Suffix</i> + שָׁקַל        | <i>Traducció</i>  |
|-------------------|-------------------------------|-------------------|
| ־הָ               | שָׁקַלְהָ                     | ell va agafar-la  |
| ־וֹ, ־יָנוּ       | שָׁקַלְוּ, שָׁקַלְיָנוּ       | ell va agafar-nos |
| ־כּוֹן            | שָׁקַלְכוֹן                   | ell va agafar-vos |
| ־יָנְהוּ, ־יָנוּן | שָׁקַלְיָנְהוּ, שָׁקַלְיָנוּן | ell va agafar-los |
| ־יָנְהִי          | שָׁקַלְיָנְהִי                | ell va agafar-les |

| <i>Suffix</i>  | <i>Suffix</i> + שָׁקַלוּ    | <i>Traducció</i>    |
|----------------|-----------------------------|---------------------|
| ־וּ            | שָׁקַלוּן                   | ells van agafar-me  |
| ־יָךְ          | שָׁקַלוּךְ                  | ells van agafar-te  |
| ־הּ, ־הוּ      | שָׁקַלוּהָ, שָׁקַלוּהוּ     | ells van agafar-lo  |
| ־הָ, ־הָא      | שָׁקַלוּהָ, שָׁקַלוּהָא     | ells van agafar-la  |
| ־וֹן           | שָׁקַלוֹן                   | ells van agafar-nos |
| ־כּוֹן         | שָׁקַלוֹכוֹן                | ells van agafar-vos |
| ־נּוֹן, ־נְהוּ | שָׁקַלוֹנְהוּ, שָׁקַלוֹנוּן | ells van agafar-los |
| ־נְהִי         | שָׁקַלוֹנְהִי               | ells van agafar-les |

38. Remarques sobre alguns prefixos

La llengua aramea del TB té algunes partícules prefixades que no existeixen en hebreu. Són les següents:

- ־א: preposició ‘a, sobre, per, contra, amb referència a’.
- ־ד: preposició ‘de’
- ־י: pronom i conjunció ‘que, qui, perquè, per, per a’
- ־כ: conjunció ‘com que, atès que’
- ־מ: conjunció ‘ja que’
- ־ק: partícula de valor emfàtic, que generalment no cal traduir. (Vegeu la nota del paràgraf 35.)
- ־ר: abreviatura del títol de rabí.

39. Remarques de sintaxi

39.1. ל com a marca d’objecte directe o indirecte, segons el context:  
בִּי מַחִית לִינוּקָא ‘quan tu pegues a un noi’ (TB *Bava Batra* 41a).

יְהִבָּה לִיהּ דִּיבְתָא ‘ella li féu [lit.: li donà] lloc (a ell)’ (TB *Bava Meši’a* 101b).

39.2. El pronom prolèptic. És un fenomen molt freqüent característic de la sintaxi de l’arameu del TB (i també d’altres dialectes tardans de l’arameu, com ara el siríac), l’ús anticipat del pronom sufix:

אָבוּה דְּשִׁמוּאֵל אֲשָׁכְחִיהּ לְשִׁמוּאֵל דְּקָא בְּבִי ‘el pare de Samuel va trobar Samuel que es lamentava’ (TB *Hullin* 107b).

Cal notar l’ús prolèptic del pronom sufixat יְיָהּ que es refereix a Samuel que és introduït tot seguit per la preposició לְ, que en aquest cas introdueix l’objecte directe.

בְּאַתְרֵיהּ דְּרַב הוּנָא ‘en el poble de Rab Hunà’ [lit.: en el poble seu, de R.H.].  
אֲבַיֵּי הָהּ יְתִיב קַמֵּיהּ דְּרַבָּה ‘Abaié s’asseia davant de Rabà’ [lit.: davant d’ell, de R.] (TB *Bava Meši’a* 30b).

39.3. El *casus pendens* és un fenomen sintàctic força usual en l’arameu del TB. S’usa amb la finalitat de donar èmfasi a una part de l’oració, que sintàcticament no és el subjecte, però que ocupa el primer lloc en la frase; aquest complement torna a aparèixer en forma de pronom en el lloc que lògicament li correspondria:

בּוֹלְהוּ נְכֻסֵּיךְ יוֹסֵף מוֹקִיר שְׂבִי אֲבִיל לְהוּ ‘totes les teves possessions, Iossef, el qui honora els dissabtes, les consumirà’ (TB *Šabbat* 119a).

ר’ חֲזִיָּא בַר יוֹסֵף יְהִבּוּ זִוְיָ אִמְלָחָא ‘A rabí Hiyà bar Iossef, li donaven monedes per a (comprar) sal’ (TB *Bava Meši’a* 48b).

40. Paradigmes de la conjugació verbal

|          | PEAL                       | PAEL                                            | AFEL                      |
|----------|----------------------------|-------------------------------------------------|---------------------------|
| PASSAT   |                            |                                                 |                           |
| Sing. 1a | כְּתַבִּית, כְּתַבִּי      | קִבִּילִי, קִבִּילִית<br>שָׁדַרְתִּי, שָׁדַרִית | אֲדַבֵּירִי, אֲדַבֵּירִית |
| 2a       | כְּתַבְתָּ                 | קִבִּילְתָּ<br>שָׁדַרְתָּ                       | אֲדַבְרְתָּ               |
| 3a m.    | כְּתַב                     | קִבֵּל<br>שָׁדַר                                | אֲדַבֵּיר                 |
| 3a f.    | כְּתַבְתְּ, כְּתַבְתְּהָ/א | קִבִּילְתְּ                                     | אֲדַבֵּירְתְּ             |

|     |       |                                                    |                          |                           |
|-----|-------|----------------------------------------------------|--------------------------|---------------------------|
| Pl. | 1a    | כְּתִבְנָא, כְּתִבּוּ,<br>כְּתִבְנוּ, כְּתִבִּינוּ | קְבִילְנוּ, קְבִילְנָא   | אֲדִבְרְנָא, אֲדִבְרִינוּ |
|     | 2a    | כְּתִבְתּוּן, כְּתִבִּיתוּ                         | קְבִילְתּוּן, קְבִילְתוּ | אֲדִבְרְתּוּן             |
|     | 3a m. | כְּתִבוּ, כְּתוּב                                  | קְבִילוּ<br>שְׁדִירוּ    | אֲדִבְרוּ, אֲדִכְרוּ      |
|     | 3a f. | כְּתִבָּא, כְּתִבִּין                              | קְבִילָא                 | אֲדִכְרָא                 |

# PARTICIPI ACTIU

|       |    |                       |             |                    |
|-------|----|-----------------------|-------------|--------------------|
| Sing. | m. | כְּתִיב               | מְקַבֵּל    | מְדַבֵּר, מְדַכֵּר |
|       | f. | כְּתִיבָא/ה           | מְקַבֵּלָא  | מְדַכֵּרָא         |
| Pl.   | m. | כְּתִיבִין, כְּתִיבִי | מְקַבְּלִין | מְדַכְּרִין        |
|       | f. | כְּתִיבִין            | מְקַבְּלִין | מְדַכְּרִין        |

# PARTICIPI PASSIU

|       |    |                       |  |  |
|-------|----|-----------------------|--|--|
| Sing. | m. | כְּתִיב               |  |  |
|       | f. | כְּתִיבָא             |  |  |
| Pl.   | m. | כְּתִיבִין, כְּתִיבִי |  |  |
|       | f. | כְּתִיבִין            |  |  |

# PRESENT

|       |    |              |                                  |                            |
|-------|----|--------------|----------------------------------|----------------------------|
| Sing. | 1a | כְּתִיבְנָא  | מְקַבֵּלְנָא                     | מְדַכְּרְנָא, מְדַכֵּרְנָא |
|       | 2a | כְּתִיבְתָּ  | מְקַבֵּלְתָּ                     | מְדַכְּרְתָּ               |
| Pl.   | 1a | כְּתִיבִינוּ | מְקַבְּלִינוּ                    | מְדַכְּרִינוּ              |
|       | 2a | כְּתִיבִיתוּ | מְקַבְּלִיתוּן,<br>מְקַבְּלִיתוּ | מְדַכְּרִיתוּ              |

# FUTUR

|       |       |                                                       |                            |                    |
|-------|-------|-------------------------------------------------------|----------------------------|--------------------|
| Sing. | 1a    | אֲכָתוּב                                              | אֲקַבֵּיל                  | אֲדַכֵּר, אֲדַכֵּר |
|       | 2a m. | תִּכְתֹּב                                             | תִּקַּבֵּיל                | תִּדַכֵּר          |
|       | 2a f. | תִּכְתְּבִי(ו)                                        |                            | תִּדַכְּרִי        |
|       | 3a m. | לִיכְתֹּב, נִיכְתֹּב                                  | יִקַּבֵּיל                 | יִדַכֵּר, לִדַכֵּר |
|       | 3a f. | תִּכְתֹּב                                             | תִּקַּבֵּיל<br>תִּשְׁדֵּר  | תִּדַכֵּר          |
| Pl.   | 1a    | נִיכְתֹּבוּ, לִיכְתֹּבוּ                              | נִקַּבֵּיל<br>נִשְׁדֵּר    | נִדַכֵּר, נִדַכֵּר |
|       | 2a    | תִּכְתְּבוּ(ו)                                        | תִּקַּבְּלוּ, תִּקַּבְּלוּ | תִּדַכְּרוּ        |
|       | 3a    | נִיכְתְּבוּ, נִיכְתֹּבוּ,<br>לִיכְתְּבוּ, לִיכְתְּבִי | יִקַּבְּלוּ                | יִדַכְּתוּ         |

IMPERAT.

|           |                            |            |                     |
|-----------|----------------------------|------------|---------------------|
| Sing. m.  | כְּתוּב                    | קַבֵּל     | אֲדַבֵּר, אֲדַבִּיר |
| f.        | כְּתוּבִי                  | קַבִּילִי  | אֲדַבִּירִי         |
| Pl. m.    | כְּתוּבוּ                  | קַבִּילוּ  | אֲדַבִּירוּ         |
| f.        | כְּתוּבֵינָן               | קַבִּילִין | אֲדַבִּירוּן        |
| INFINITIU | לְמִיכְתֵּב, לְמִיכְתָּבָא | לְקַבֹּלִי | לְאֲדַבֵּרִי        |

|          | <i>ITPEÏL</i>                    | <i>ITPAAL</i>                  | <i>ITPEAL</i>  |
|----------|----------------------------------|--------------------------------|----------------|
| PASSAT   |                                  |                                |                |
| Sing. 1a | אֲתַעֲבִידִי(ת)<br>אִמְלִיכִי(ת) | אֲתַכְפְּרִי<br>אִיעֲתְרִי     | אֲתַכְשְׁרִי   |
| 2a m.    | אֲתַעֲבִדְתָּ<br>אִמְלַכְתָּ     | אֲתַכְפְּרְתָּ                 | אֲתַכְשְׁרְתָּ |
| 2a f.    | אֲתַעֲבִדְתְּ<br>אִמְלִיכְתְּ    | אִיעֲתַרְתְּ                   |                |
| 3a m.    | אֲתַעֲבִיר<br>אִמְלִיךְ          | אֲתַכְפֵּר<br>אִיעֲתֵר         | אֲתַכְשֵׁר     |
| 3a f.    | אֲתַעֲבִידָא<br>אִמְלִיכָא       | אֲתַכְפֶּרְתָּ<br>אִיעֲתַרְתָּ | אֲתַכְשֶׁרְתָּ |
| Pl. 1a   | אֲתַעֲבִידֵנָן<br>אִמְלִיכֵנָן   | אֲתַכְפְּרֵנָן<br>אִיעֲתַרֵנָן | אֲתַכְשְׁרֵנָן |
| 2a       | אֲתַעֲבִידְתוּ<br>אִמְלִיכִיתוּ  | אֲתַכְפְּרְתוּ<br>אִיעֲתַרְתוּ | אֲתַכְשְׁרְתוּ |
| 3a m.    | אֲתַעֲבִירוּ<br>אִמְלִיכוּ       | אֲתַכְפֶּרוּ<br>אִיעֲתִרוּ     | אֲתַכְשְׁרוּ   |
| 3a f.    | אֲתַעֲבִידוּ<br>אִמְלִיכוּן      | אֲתַכְפְּרוּן<br>אִיעֲתַרוּן   |                |

PARTICIPI

|          |                                 |                               |                |
|----------|---------------------------------|-------------------------------|----------------|
| Sing. m. | מִתַּעֲבִיד<br>מִימְלִיךְ       | מִתַּכְפֵּר<br>מִיעֲתֵר       | מִתַּכְשֵׁר    |
| f.       | מִתַּעֲבִדָא<br>מִימְלִיכָא     | מִתַּכְפֶּרָא<br>מִיעֲתַרָא   | מִתַּכְשֶׁרָא  |
| Pl. m.   | מִתַּעֲבִידוּ(ו)<br>מִימְלִיכוּ | מִתַּכְפְּרִי<br>מִיעֲתַרִי   | מִתַּכְשְׁרִי  |
| f.       | מִתַּעֲבִדוּן<br>מִימְלִכוּן    | מִתַּכְפְּרוּן<br>מִיעֲתַרוּן | מִתַּכְשְׁרוּן |

## PRESENT

|          |                                    |                                   |                  |
|----------|------------------------------------|-----------------------------------|------------------|
| Sing. 1a | מִתְעַבֵּדְנָא<br>מִיּוֹלִיכְנָא   | מִתְכַּפְּרְנָא<br>מִיעֲתָרְנָא   | מִתְכַּשְׁרְנָא  |
| 2a       | מִתְעַבְדָּת<br>מִיּוֹלִיכָת       | מִתְכַּפְּרָת<br>מִיעֲתָרָת       | מִתְכַּשְׁרָת    |
| Pl. 1a   | מִתְעַבְדִּינן<br>מִיּוֹלִיכִין    | מִתְכַּפְּרִין<br>מִיעֲתָרִין     | מִתְכַּשְׁרִין   |
| 2a       | מִתְעַבְדִּיתוּ<br>מִיּוֹלִיכִיתוּ | מִתְכַּפְּרִיתוּ<br>מִיעֲתָרִיתוּ | מִתְכַּשְׁרִיתוּ |

## FUTUR

|          |                               |                               |                            |
|----------|-------------------------------|-------------------------------|----------------------------|
| Sing. 1a | אֲתַעְבִּיד<br>אִיּוֹלִיד     | אֲתַכְפֹּר<br>אִיעֲתֹד        | אֲתַכְשֹׁר                 |
| 2a m.    | תִּתְעַבֵּיד<br>תִּיּוֹלִיד   | תִּתְכַּפֹּר<br>תִּיעֲתֹר     | תִּתְכַּשֹּׁר              |
| 2a f.    | תִּתְעַבְּרִי<br>תִּיּוֹלִכִי |                               |                            |
| 3a m.    | לִתְעַבֵּיד<br>לִיּוֹלִיד     | לִתְכַּפֹּר<br>נִיעֲתֹר       | נִתְכַּשֹּׁר, לִתְכַּשֹּׁר |
| 3a f.    | תִּתְעַבְּרִי<br>תִּיּוֹלִיד  | תִּתְכַּפֹּר<br>תִּיעֲתֹר     | תִּתְכַּשֹּׁר              |
| Pl. 1a   | נִתְעַבְּדוּ<br>יּוֹלִידוּ    | נִתְכַּפֹּרוּ<br>נִיעֲתֹרוּ   | נִתְכַּשֹּׁרוּ             |
| 2a       | תִּתְעַבְּדוּ<br>תִּיּוֹלִכוּ | תִּתְכַּפְּרוּ<br>תִּיעֲתֹרוּ | תִּתְכַּשְׁרוּ             |
| 3a m.    | תִּעַבְּדוּ<br>לִיּוֹלִכוּ    | יִתְכַּפְּרוּ<br>יִעֲתֹרוּ    | לִתְכַּשְׁרוּ              |
| 3a f.    |                               |                               | לִתְכַּשְׁרוּ              |

## IMPERATIUI

|          |                              |                            |  |
|----------|------------------------------|----------------------------|--|
| Sing. m. | אֲתַעְבִּיד<br>אִיּוֹלִיד    | אֲתַכְפֹּר<br>אִיעֲתֹר     |  |
| f.       | אֲתַעְבְּרִי<br>אִיּוֹלִכִי  | אֲתַכְפְּרִי<br>אִיעֲתָרִי |  |
| Pl. m.   | אֲתַעְבְּדוּ<br>אִיּוֹלִיכוּ | אֲתַכְפְּרוּ<br>אִיעֲתֹרוּ |  |

|           |                                  |                                  |                 |
|-----------|----------------------------------|----------------------------------|-----------------|
| f.        | אַתְּעִבִּירִי<br>אִמְלִיכִי     |                                  |                 |
| INFINITIU | לְאַתְּעִבִּירִי<br>לְאִמְלִיכִי | לְאַתְּכַפֹּרִי<br>לְאַיֶּתוֹרִי | לְאַתְּכַרֹּרִי |

## Apèndix bibliogràfic

*A cura d'Eduard Feliu*

### Gramàtiques, diccionaris, crestomaties

- BAR-ASHER, M. *Luḥot neṭiya we-he'arot šel ha-aramit ha-bavlit* [«Taules de conjugació, amb notes, de l'araméu babilònic»]. Jerusalem: Akademon, 1979.
- CARMELL, A. *Aids to Talmud study*. Jerusalem; Nova York: Feldheim, 1980. 84 p.— Les p. 65-73 contenen la traducció anglesa d'una breu «Introducció al Talmud» de Samuel ha-Naguid.
- DALMAN, G. *Aramäisches-neuhebräisches Handwörterbuch zu Targum, Talmud und Midrasch*. Göttingen, 1939. Reimpresió: Hildesheim: Olms, 1987.
- EPSTEIN, Y. N. *Diqduq aramit bavlit* [«Gramàtica de l'araméu babilònic»]. Editada a cura d'E. Z. Melamed. Jerusalem; Tel-Aviv: The Magnes Press; Devir, 1960. 144 p.
- FISCHER, B. *Talmudische Chrestomathie mit Anmerkungen, Scholien und Glossar*. Leipzig, 1884.
- FRANK, Y. *Grammar for Gemara: An introduction to Babylonian Aramaic*. Jerusalem: Ariel, United Israel Institute, 1995. 143 p.
- FRANK, Y. *The practical Talmud dictionary*. Jerusalem: Ariel, United Israel Institute, 1991. xxxii, 303 p.
- JUSTROW, M. *A dictionary of the Targumim, the Talmud Babli and Yerushalmi, and the Midrashic literature*. Londres; Nova York, 1886-1903.— És el diccionari encara avui més utilitzat, que ha estat reeditat diverses vegades, tot i les ressenyes més aviat negatives que hom li va fer; vegeu-ne, per exemple, la d'Immanuel Loew en la *Revue des Études Juives*, 16 (1888), p. 154-159.
- JERUSALMI, I. *The Talmud is in Aramaic: Non halakhic passages in Aramaic selected from the Babli*. Cincinnati: Hebrew Union College, Jewish Institute of Religion, 1982. 2 vol. 48 i 48 p.— Són dos simples quaderns mecanografiats i ciclostilats; l'un conté els fragments talmúdics, i l'altre, una tria del vocabulari corresponent a cada fragment.

- KRUPNIK, B.; SILBERMANN, A. M. *Dictionnaire du Talmud, du Midrasch et du Targoum, avec citations*. Tel Aviv: Editions Barazani, 1996. 2 vol.
- KUTSCHER, E. Y. «Aramaic». En: *Encyclopaedia Judaica*, Jerusalem: Keter Publishing House, 1971, vol. 3, col. 259-287 [col. 279-282, pel que fa a l'araméu babilònic].
- LEVIAS, C. *A grammar of the Aramaic idiom of the Babylonian Talmud*. Cincinnati, 1900.— Publicat anteriorment en: *AJSLL*, 13-16 (1897-1900), i posteriorment, en traducció hebrea: Nova York: The Alexander Kohut Memorial Foundation, 1930. 394 p. De l'edició original anglesa, Siegmund Fraenkel en féu una crítica demolidora en: *Zeitschrift für Hebräische Bibliographie* [Berlín], 5 (1901), p. 92-94. De la traducció hebrea, G. Bergsträsser, en féu una crítica també molt negativa en: *Orientalistische Literaturzeitung* [Berlín], 36 (1931), p. 37-39, i C. Brockelmann, una altra de no gens positiva en: *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums* [Breslau], 76 (1932), p. 173-178.
- LEVY, J. *Neuhebräisches und chaldäisches Wörterbuch über die Talmudim und die Midraschim*. Leipzig, 1876-1889. 4 vol. (+ *Nachträge und Berechtigungen*, Berlín, 1929). Reimpressió: Hildesheim: Olms, 1964.
- LUZZATO, S. D. *Elementi grammaticali del caldeo biblico e del dialetto talmudico babilonese*. Pàdua, 1865.— Primera gramàtica de l'araméu del Talmud de Babilònia, de la qual es feren algunes traduccions (alemanya: Breslau, 1873; anglesa: Nova York, 1876).
- MARCUS, D. *A manual of Babylonian Jewish Aramaic*. Lanham; Nova York; Londres: United Press of America, 1981. VIII, 132 p.
- MARCUS, M. *A practical grammar of the Babylonian Talmud*. Nova York, 1941. 102 p.
- MARGOLIS, M. L. *Lehrbuch der aramäischen Sprache des babylonischen Talmuds: Grammatik, Chrestomathie und Wörterbuch*. Nubic: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, 191. 99, 184\* p.— Publicada també en anglès: *A manual of the Aramaic language of the Babylonian Talmud: grammar, chrestomathy and glossaries*, per la mateixa editorial i el mateix any. Vegeu-ne la ressenya de W. Bacher en: *Jewish Quarterly Review*, 1 (1910-1911), p. 265-273.
- MELAMED, E. Z. *Millon arammi-ivri le-Talmud bavli* [«Diccionari arameu-hebreu del Talmud de Babilònia»]. Jerusalem: Feldheim, 1992. XVII, 573 p. Edició francesa: *Dictionnaire araméen-hébreu-français du Talmud de Babylone*. París: Fondation Samuel et Odette Levy, 1996.
- NATAN BEN YEHIEL [Roma, segle XI]. *Ha-Aruḳ*. Acompanyat de diversos comentaris i complements d'autors dels segles XVII-XVIII. Yuzakov, 1869-1870. Dos toms en un sol volum.— La millor edició d'aquest, encara útil, diccionari dels dos Talmuds i dels midraixos, és, tanmateix, la d'Alexander

Kohut, *Aruch completum* (Viena; Nova York, 1878-1892. 8 vol.), que conté valuoses notes filològiques i comentaris.

QARU [= KRUPNIK], B. *Millon talmudi* [*Diccionari talmúdic*]. Jerusalem: El Hamekoroth Ltd. Publishers, [s. a.]. 187 p.— Traducció hebrea dels mots arameus difícils que hi ha en el Talmud, amb indicació de referències.

SCHACHTER, J. *Ošar ha-Talmud* (*Lexicon of Talmudic expressions and themes*). Tel-Aviv, 1975. 411 p.

SCHLESINGER, M. *Satzlehre der aramäischen Sprache des babylonischen Talmuds*. Leipzig, 1928. Reedició: Hildesheim: Olms, 1995. XXIV, 330 p.

ZIMMERMANN, D. *Šemona sippure ahava min ha-Talmud we-ha-Midrāš* [*«Vuit històries d'amor del Talmud i del Midraix»*]. 2a edició. Tel-Aviv: Sifriat Poalim, 1982. 79 p.— Text arameu i versió hebrea acarats.

### Articles i estudis sobre temes gramaticals o filològics específics, i algunes ressenyes importants

ALBECK, H. *Mavo la-Mišna* [*Introducció a la Misnà*]. Jerusalem; Tel-Aviv: Bialik Institute; Devir, 1958-1959, p. 128-215.— Hi fa comparacions lexicogràfiques entre l'hebreu misnaic i l'araméu.

BACHER, W. «Contribution à l'onomatologie talmudique». *Revue des Études Juives*, 42 (1901), p. 43-47.

BACHER, W. «Margolis' Manual of Talmudic Aramaic». *The Jewish Quarterly Review*, 1 (1910-1911), p. 265-273.— Breu aclariment de Max L. Margolis a la p. 274.

BACHER, W. «Essai d'une nouvelle explication de l'expression וְאִתִּימָא». *Revue des Études Juives*, 54 (1907), p. 273-275.

BACHER, W. «Étude de lexicographie talmudique: Une vieille controverse au sujet de מִטְרָא (Lament., III, 12)». *Revue des Études Juives*, 26 (1893), p. 61-69.

BEN-ASHER, M. «Diquq ha-po'al ha-arammi be-*Halakot Pesuqot* [“L'estructura del verb arameu en les *Halakot Pesuqot*”]». *Lešonenu*, 34 (1969-1970), p. 278-286; 35 (1970-1971), p. 20-35.— *Halakot Pesuqot* és una obra atribuïda a Jehudai ben Nahman, gaon de Sura del segle VIII.

BEN-DAVID, I. «Šeloša 'inyene lašon be-sifrut *HaZaL* [“Tres qüestions lingüístiques de la literatura rabínica”]». *Tarbiz*, 51 (5742 = 1981-1982), p. 497-502.— Estudia diversos mots hebreus i arameus.

BLAU, Y. «He'ara le-haqdamat leway-šem-to'ar le mugdaro ba-Talmud ha-bavli [“Nota sobre els casos en què l'adjectiu atributiu precedeix la seva base en el Talmud de Babilònia”]». *Lešonenu*, 38 (1973-1974), p. 307-308.— Sobre l'article de D. Boyarin publicat en el vol. 37 de *Lešonenu*.

- BOYARIN, D. «Serus seder ha-šem u-leway ba-aramit u-ve-ivrit [“La transposició del nom i del seu atribut en arameu i en hebreu”]». *Lešonenu*, 37 (1972-1973), p. 113-116; 38 (1973-1974), p. 308-310.
- BREUER, Y. «Tafqid ha-millit קא ba-aramit ha-bavlit [“La funció de la partícula קא en arameu babilònic”]». *Lešonenu*, 60 (1997), p. 73-94.
- BUECHLER, A. «Du sens de נִימוֹס dans le Talmud babylonien». *Revue des Études Juives*, 48 (1904), p. 132-136.
- CHAJES, H.-P. «Sur quelques noms propres talmudiques». *Revue des Études Juives*, 44 (1902), p. 126-128.— Aclariments o comentaris sobre vint noms propis de rabins del Talmud.
- COHEN, A. «‘Al matbe’a ha-lašon “lo šemi’a li ke-lomar lo sevira li” ba-Talmud ha-bavli [“Sobre la frase ‘lo šemi’a li ke-lomar lo sevira li’ en el Talmud de Babilònia”]». *Tarbiz*, 53 (5744 = 1983-1984), p. 467-472.
- DUVAL, R. «Étymologies araméennes: les particules לוֹת, בּוֹת, כִּמֵּת et כִּאֲמֵת». *Revue des Études Juives*, 5 (1882), p. 106-108.
- DUVAL, R. «Origine et formation de la conjonction talmudique Ilmalé». *Revue des Études Juives*, 4 (1882), p. 268-273.
- DUVAL, R. «Le mot araméen סִמְתָּר». *Revue des Études Juives*, 29 (1894), p. 290-292.— Estudia l’etimologia d’aquest mot talmúdic, que no és grec, com havia pensat algun erudit, sinó ben semític i vol dir «sang de dragó».
- EPSTEIN, J. N. «Gloses babylo-araméennes». *Revue des Études Juives*, 73 (1921), p. 27-58; 74 (1922), p. 40-72.— Analitza els textos arameus publicats per J. A. Montgomery: *Aramaic incantation texts from Nippur* (Filadèlfia, 1913), i per M. Lidzbarski: *Das Johannisbuch der Mandäer* (Giessen, 1905), que considera de gran valor per a l’estudi de l’aramau babilònic.
- EPSTEIN, J. N. «Notes on post-Talmudic-Aramaic lexicography». *The Jewish Quarterly Review*, 5 (1914-1915), p. 233-251; 12 (1921-1922), p. 299-390.— Tracta de l’aramau dels gaons, posterior a la compilació del Talmud de Babilònia, que era l’aramau parlat en aquella època, tot comparant-lo amb l’aramau escrit del Talmud.
- EPSTEIN, Y. N. «La-aramit bavlit [“Sobre l’aramau babilònic”]». *Tarbiz*, 16 (1944-1945), p. 18-20.
- EPSTEIN, Y. N. «La-leqsiqon ha-talmudi [“Sobre lexicografia talmúdica”]». *Tarbiz* 1 (1929-1930), p. 123-127; 131-136.
- FRIEDMAN, S. Y. «Zuṭot la-aramit ha-bavlit [“Notes breus sobre l’aramau babilònic”]». *Lešonenu*, 58 (1993-1994), p. 49-57.
- FRIEDMAN, S. Y. «NTN > LMYTB, LYTYB (ba-aramit šel ha-Talmud ha-bavli) [“NTN > LMYTB, LYTYB (en l’aramau del Talmud de Babilònia)”]», *Lešonenu*, 53 (1988-1989), p. 121-123.— És una nota sobre l’article de S. Morag

- publicat en *Lešonenu*, 51 (1986-1987), p. 42-59, a la qual nota S. Morag replicà en aquell mateix vol. 53, p. 291-292.
- FRIEDMAN, S. Y. «Šaloš he'arot be-diqduq aramit bavlit ["Tres notes sobre la gramàtica de l'arameu babilònic"]». *Tarbiz*, 43 (1973-1974), p. 58-69.— Sobre la iod inicial en l'imperfet i sobre la terminació יה- com a sufix possessiu femení.
- GINZBERG, Louis. «Beiträge zur Lexikographie des Jüdisch-Aramäischen». *Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*, 78 (1934), p. 9-33.
- JASTROW, M. «Note sur les mots קוואקי ודימוניקי». *Revue des Études Juives*, 8 (1884), p. 277-279.— Explica l'etimologia d'aquests mots de TB *Sanhedrin* 74b, que, segons l'autor, estan relacionats amb l'expressió cristiana «dia del Senyor», «diumenge».
- KARA, Y. «Kitve ha-yad ha-temaniyim šel Talmud bavli: Meḥqarim bi-lešonam ha-arami ["Estudis sobre la llengua aramea dels manuscrits iemenites del Talmud de Babilònia"]». Jerusalem: The Magnes Press, 1983-1984.— Vegeu la ressenya de D. Boyarin en *Lešonenu*, 51 (1986-1987), p. 252-256.
- KARA, Y. «Le-darke šimmurah šel masoret (Masoret ha-aramit ha-bavlit be-Teman) ["Sobre les diverses maneres de conservar una tradició: La tradició de l'arameu babilònic al Iemen"]». En: *Proceedings of the Sixth World Congress of Jewish Studies*. Jerusalem, 1975-1980, vol. 4, p. 175-182.
- KAUFMANN, S. A. «Akkadit wa-aramit bavlit: Dugma'ot ḥadašot le-havhara hadadit ["L'acadi i l'arameu babilònic: Nous exemples recíprocament aclaridors"]». *Lešonenu*, 36 (1971-1972), p. 28-33; 37 (1972-1973), p. 102-104.
- KUTSCHER, Y. «Le-munaḥe šetarot ba-Talmud u-ve-sifrut ha-geonim ["Sobre alguns termes jurídics emprats en el Talmud i en les obres dels gaons"]». *Lešonenu*, 17 (1945-1946), p. 125-127; 19 (1947-1948), p. 53-59, 125-128.— Analitza uns quants mots de caràcter jurídic.
- KUTSCHER, Y. «Niṭrul šurat ha-zaḳar we ha-neqeva, yaḥid we-rabbim, be-po'al 'avar še-ba-Talmud ha-bavli ["Neutralització de les formes del masculí i del femení, del singular i del plural, en el passat dels verbs en el Talmud de Babilònia"]». *Lešonenu*, 35 (1970-1971), p. 36-38.— Sobre l'article de M. Ben-Asher publicat en els volums 34 i 35 de *Lešonenu*.
- KUTSCHER, Y. «Meḥqar ha-diqduq ha-aramit šel ha-Talmud ha-bavli ["Algunes notes sobre la gramàtica de l'arameu del Talmud de Babilònia"]». *Lešonenu*, 26 (1961-1962), p. 149-183. Reeditat en forma de separata: Jerusalem: Akademon, 1968-1969.— L'article és fonamentalment una ressenya de la gramàtica d'Epstein.
- LOEW, I. «Mélanges de lexicographie talmudique». *Revue des Études Juives*, 25

- (1892), p. 116-121; 256-259 [en aquesta segona part, el títol fou modificat en «Mélanges de lexicographie rabbinique»].
- MARGALIOUTH, E. «Ivrit wa-aramit ba-Talmud u-va-Midraš [“Hebreu i arameu en el Talmud i en el Midraix”]». *Lešonenu*, 27-28 (1962-1963), p. 20-33.
- MORAG, S. «Aramit be-masoret Teman: Lešon ha Talmud ha-bavli [“L’aramau segons la tradició iemenita: La llengua del Talmud de Babilònia”]». Jerusalem: Ben-Zvi Institute, 1988.— Cf. ressenya de Y. QARA en: *JQR* 83 (1992-1993), p. 223-225.
- MORAG, S. «Ha-aramit ha-bavlit be-masoret Teman: Ha-po‘al ha-šalem [“L’aramau babilònic segons la tradició iemenita: el verb regular”]». En: LIBERMAN, S. [et al.] [ed.] *Henoch Yalon jubilee volume on the occasion of his seventy-fifth birthday* [en hebreu]. Jerusalem: Kirjath Sepher, 1962-1963, p. 182-220.
- MORAG, S. «Ha-aramit ha-bavlit be-masorotehen šel ‘edot [“L’aramau babilònic segons les tradicions de les diverses comunitats ètniques jueves”]». *Second World Congress of Jewish Studies*, Jerusalem, 1957 (Llengua: Resums), p. 2-3.
- MORAG, S. «He‘arot le-sugyat ha-du-tenu‘ot ba-aramit ha bavlit [“Algunes remarques sobre el tema dels diftongs en arameu babilònic”]». En: BAR-ASHER, Moshe [et al.] [ed.] *Hebrew language studies presented to Prof. Zeev Ben-Hayyim*, Jerusalem: The Magnes Press, The Hebrew University, 1983, p. 337-358.
- MORAG, S. «Le-niqqudo šel ha-Talmud ha-bavli bi-tequfat ha-ge‘onim [“Sobre la vocalització del Talmud de Babilònia a l’època dels gaons”]». *Fourth World Congress of Jewish Studies*. Jerusalem, 1967-1968, vol. 2, p. 89-94.
- MORAG, S. «Le-‘inyan YHB we-NTN ba-aramit šel ha-Talmud ha-bavli [“Sobre la significació de YHB i NTN en l’aramau del Talmud de Babilònia”]». *Lešonenu*, 53 (1988-1989), p. 291-292.— Rèplica a la nota que S. Y. Friedman publicà en *Lešonenu*, 53 (1988-1989), p. 121-123, a propòsit de l’article de S. Morag que aparegué a la mateixa revista, 51 (1986-1987), p. 42-59.
- MORAG, S. «Meḥqar ha-aramit ha-bavlit we-kitve ha-yad šel ha-Geniza [“Notes sobre l’aramau babilònic d’alguns manuscrits de la Guenizà”]». *Tarbiz*, 42 (1972-1973), p. 60-78.— Sobre alguns aspectes de l’ortografia, la fonologia i la morfologia de l’aramau babilònic.
- MORAG, S. «Le-torat ha-hege šel ha-aramit ha-bavlit –Lefi niqqud še-vi-ketav ha-yad šel *Halakot Pesuqot* [“Sobre la fonologia de l’aramau babilònic, segons la vocalització que hi ha en el manuscrit de les *Halakot Pesuqot*”]». *Lešonenu*, 32 (1967-1968), p. 67-88.
- MORAG, S. «‘Al riq‘ah šel ha-aramit ha-bavlit be-masoret Teman u-verur šete sugyot be-masoret zot [“L’aramau babilònic en el marc de la tradició ieme-

- nita: Elucidació de dues qüestions segons aquesta tradició”]. En: *Sefer Goitein*. Jerusalem, (1980-1981), p. 137-171.
- MORAG, S. «Qawwe tiḥum we-yaḥase mivne: ‘Iyyun mašwe be-tofa‘ot lašon be-surit, ba-aramit bavlit u-ve-manda‘it [“Línies de demarcació i relacions estructurals: Anàlisi comparativa de certs fenòmens lingüístics en siríac, arameu babilònic i mandeu”]». *Lešonenu*, 51 (1986-1987), p. 42-59.
- MORAG, S. «Ha-aramit ha-bavlit be-masoratam šel yehude Teman [“L’arameu babilònic segons la tradició dels jueus del Iemen”]». *Tarbiz*, 30 (1960-1961), p. 120-129.
- MORAG, S. *The vocalization systems of Arabic, Hebrew, and Aramaic*. La Haia, 1962.
- ROSENBERG, I. *Das aramäische Verbum im babylonischen Talmud*. Marburg, 1888.
- ROSENBERG, I. «Das aramäische Pronomen im babylonischen Talmud». *Monatschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums*, 77 (1933), p. 253-256.
- SEGAL, E. L. «The use of the formula *ki ha d’e* in the citation of cases in the Babylonian Talmud». *Hebrew Union College Annual*, 50 (1979).
- SOKOLOFF, M. «Ha-pe‘alim ha-arammiyim be-*Halakot Pesuqot* [“Els verbs arameus segons les *Halakot Pesuqot*”]». *Lešonenu*, 35 (1970-1971), 235-242, 320.
- WEISBERG, D. B. «Some observations on late Babylonian texts and rabbinic literature». *Hebrew Union College Annual*, 39 (1968), p. 71-80.
- WEISS, M. «Amar rabba, Matnitin qešiteh, May irya. Le-ḥeqer ha-munnaḥim u-lešonot ha-ḥašša‘a [“Estudi de la terminologia talmúdica relativa a fórmules introductòries”]». *Tarbiz* 51 (5742 = 1982-1983), p. 543-565.
- WEISBERG, E. «Ha-lašon ha-arammit be-Vavel bi-tequfat rišone ha-amora‘im [“La llengua aramea a Babilònia en l’època dels primers amoraïtes”]». *Lešonenu*, 60 (1997), p. 95-156.
- YALON, H. «Notes de grammaire et de lexicographie araméennes». *Revue des Études Juives*, 82 (1926), p. 169-172.
- YEIVIN, S. «He‘arot le-hea‘arot [“Notes a unes notes”]». *Lešonenu*, 38 (1973-1974), p. 151-152.— Sobre l’article de S. A. Kaufmann publicat en els volums 36 i 37 de *Lešonenu*.

### Complement bibliogràfic

- BACHER, W. *Die exegetische Terminologie der jüdischen Traditionsliteratur*. 2a ed. Leipzig: J. C. Hinrichs’sche Buchhandlung, 1905.— La 1a edició és de

1899. L'obra es divideix en dues parts, cadascuna amb subtítol i numeració propis: 1. «Die Bibelexegetische Terminologie der Tannaiten»; 2. «Die Bibel- und Traditionsexegetische Terminologie der Amoräer».
- BAR-ASHER, M. «Meqomah šel ha-aramit ba-ivrit ha-ḥadaša [“La posició de l'arameu en l'hebreu actual”]». En: *Evolution and Renewal: Trends in the Development of the Hebrew Language. Lectures Commemorating the 100th Anniversary of the Establishment of the Hebrew Language Council* [en hebreu]. Jerusalem: Publications of the Israel Academy of Sciences and Humanities, 1996, p. 14-76.
- JACOBS, E. *Studies in Talmudic logic and methodology*. Londres: Vallentine, Mitchell, 1961. Cf. la ressenya: E. WIESENGERG. «Observations on method in Talmudic studies». *Journal of Semitic Studies*, 11 (1966), p. 16-36.
- KASOVSKY, B. *Ošar ha-šmot le-Talmud bavli [Thesaurus nominum quae in Talmude Babylonico reperiuntur]*. 5 vol. Jerusalem, 1976-1983.
- KASOVSKY, J. *Ošar lešon ha-Talmud [Thesaurus Talmudis. Concordantia Verborum quae in Talmude Babylonico reperiuntur]*. 41 vol. Jerusalem, 1954-1982.
- KOHN, P. J. *Sefer ha-simanim ha-šalem. A complete collection and explanation of all the mnemonics, the so-called simanim, occurring in the Talmud, old manuscripts and commentaries, and in later literature*. Londres, 1952.
- KRAUSS, S. *Griechische und Lateinische Lehnwörter im Talmud, Midrasch und Targum*. 2 vol. Berlín, 1898-1899. Reimpressió: Hildesheim: Olms, 1987.
- LÖW, L. *Die Flora der Juden*. 4 vol. Viena-Leipzig, 1926-1934. Reimpressió: Hildesheim: Olms, 1967.
- LÖW, I. *Fauna und Mineralien der Juden*. Editat a cura d'Alexander Scheiber. Hildesheim: Olms, 1969.
- MIELZINER, M. *Introduction to the Talmud*. 4a edició. Nova York, 1968.— La primera edició és de 1894. La quarta edició conté una nova bibliografia, 1925 (data de la 3a edició) – 1967, per Alexander Guttman. Aquesta obra inclou una descripció detallada de la terminologia tècnica emprada en l'argumentació talmúdica.